

1729.

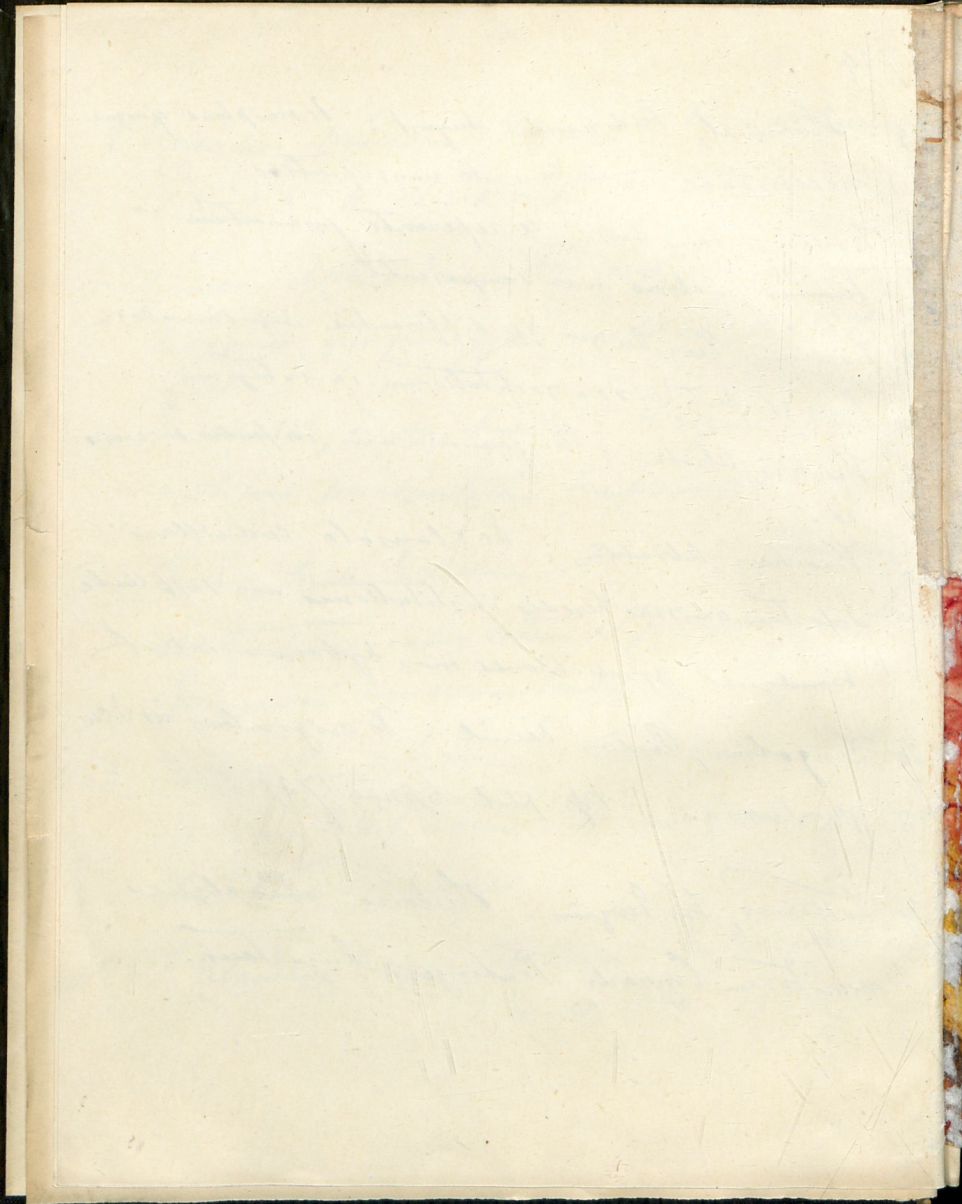
1. Baucrus, Joh. Godefridus: De vasullo exheredante
2. Bose, Caspar: De obstetricum erroribus.
3. Von Dem Busche, W. Claves. Augustus: Dominum
ex facto animalis praeter culpam non obligari.
4. Christianus, Joh. Frid: De restituenda prudentia
Civitas vera methodo. item de declina Nicolai
Machiavelli praeparatio.
5. Camerus, Joh. Georgius: An advocati in rebus
publicis sint tolerandi?
6. Camerus, Joh. Georgius: De concussione advoc.
causam.
7. Cellius, Fr. Friederich: De obligatione ad invicem
fructuum novorum.
8. Niez, David Gottlob lector s. p. d.: Programm.,
(De procreantibus partium metallicorum), quo
praedictiones suas aestivas indicat.

1724.

9. Richardus, Didericus Gossard: De conditione
ex l. 32 ff. de reb. cred. 15
10. Himmeler, Michael Dmsl, Fac. med. proaeularias 16.
Programma, quo panegyria medicam indit. 17.
11. Franckenleis, Jacobus Dmsl: De rigore praesentium
militari per acquiescentiam temperando. 18
12. Gaertner, Cornelius Guibichanus: De juris Romani
distinctione inter dotem et parapherna foris
Germaniae non accomodata. 19.
13. Gaertner, Cornelius Guibichanus: De eo, quod iustum 20
est circa exhibitionem rerum iure imperii
Lusatiae Superioris
14. Gibanus, Georgius Christianus: De juris dictione 21.
2 script. 1724° 1733.

1729.

15. Hommel, Ferdinand August: Descriptura quaeque
necessaria in testamento nuncupativo.
16. Trachinus, Georg Rud: De referente juramentum in
terminis juratoris non comparante.
17. Trachinus, Georg Rud: De differentia impedimento
Juris et facti circa restitutionem in integrum.
18. Haesker, Abraham: De foeminarum in feudis successio.
re.
19. Haesker, Abraham: De clausula codicillari
defectum omniae heredis institutionis non suppleante.
simulque profectiones suas hybernas indicat.
20. Longolius, Paulus Varul: De originalibus 2° 15°.
no 1701 d. 8. 17° phil. Lpnae 1729.
21. Lutherus, Jo. Georgius: Historia vitae atque
meritorum Cosardi Pentingeri Augustani.

1571

1729 3
M

DOMINVM
EX
FACTO ANIMALIS
PRAETER CVLPAM
NON OBLIGARI

[AD GROT. DE I.B. AC P. L. II. C. XVII. §. XXI]

DEFENDENT
PRAESES

IO. CLAMER AVGVSTVS

von dem Busche

EQVES WESTF.

RESPONDENS

CHRISTOPHORVS LVDOVICVS

A Heekendorff

S. R. LLIB. BARO ET IMMED. NOBILITAT.
FRANC. EQVES.

LIPSIAE PRID. CALEND. OCTOBR. ANNO MDCCLXXXIX.

EX OFFICINA TITIANA.

DOMINVM

FACTO ANIMALIS

PRÆTER QVËRAM

NON OBLIGARI

INDICAT QVËR QVËR QVËR QVËR

IO. CLAMER AVGVSTVS

Donum

RESTONENS

CHRISTOPHORS LVDOVICVS

A

S. R. L. L. B. A. R. O. T. I. M. M. B. N. O. B. I. T. A. T.

EX OFFICINA TITIANA

LECTORI BENEVOLO

S.

P R A E S E S .

Cum studiorum meorum testimonium illis, qui rationem eorum a me exigere possunt, publica thematici iuridici defensione, exhiberi debeat; arduum sane fuit, inuenire aliquod, in tanta huius generis scriptio-
num multitudine, quod non iam a pluribus ventilatum et excussum sit. Elegi tandem aliquod, quod Iuris Romani illustrationi, inseruire possit, quodque nec tritum nimis, neque leue sit. **LVCRI** nempe cessantis, atque **DAMNI** emergentis naturam ex legibus peruestigare, et, quae cuiuslibet sit iustitia, quae in decisionibus ratio, ex obscurissimis **ICTorum** textibus exponere. Ita enim generalibus et, tantum non obscuris vocibus **DD.** in illustranda hac distinctione, cuius tamen creberrima est in legibus explicandis utilitas, vtuntur, vt difficile sit discernere, num, generali quodam consensu, distinctionem illam, per se obscuram, reddere obscuriorem voluerint, an vero labi metuant, quia sibi
met

P R A E F A T I O.

met ipsis non satis, in obscuro tramite hoc, luminis esse confidunt. Operae igitur me pretium facturum existimaui, si Iurisprudentiae Romanae, quae hodie, praestantissimorum Virorum ope, sua iam luce vndiquaque splendet, et hac ex parte lucem quandam, si fieri posset, affunderem. Collegi hinc vndique, multo cum studio, quae laborem meum iuuare possent, et iam in eo fui, vt ordinem darem incultae huic collectionum farragini; sed, quem saepius interrumpere coactus fui variis itineribus laborem, tandem me non posse perficere praeuidi. Qua de re, cum rerum mearum ratio abitum meum flagitaret, primae autem intentioni meae satisfacere, quocunque modo, cuperem; incidi in aliquam Thematis mei partem, qua, Belgarum Phoenicis, incomparabilis GROTTII sententia, circa DAMNI AB ANIMALIBVS DATI RESTITVTIONEM, contra plurimos Iuris naturalis et ciuilibus DD. defendenda erat; quam, vt in tanta temporis breuitate fieri potuit, sequentibus TIBI paginis elaboratam offero. Tractationem ita disposui, vt primum Caput Iuris naturalis principia contineat, et Celeberrimorum dissentientium modestam refutationem iisdem principiis nisam, alterum vero, Iuris Romani dispositiones declaret. Temporis, quod mihi ad elaborationem hanc posteriorem concessum fuit breuitas, excusabit ordinem atque methodum forte non admodum exactam; Tuque B. L. excusabis ipse reliqua, quae forte maturiori pensitatione emendassemus, minus recte dicta, nostrique instituti aequus eris existimator. Vale.

Scribebam Lips. IV. Calend. Octobr.

∞ IO CC XXIX.

CONSPECTVS RERVM,
QVAE
SINGVLIS PARAGRAPHIS CONTINENTVR.

CAPVT PRIMVM,
QVOD IVRIS NATVRALIS EST.

- §. I. *Generalis damni natura exponitur.*
- §. II. *Varium damni obiectum, variaeque causae recensentur.*
- §. III. *Dammum specialius consideratur, et alterum, iure, alterum absque iure dari posse ostenditur, simulque quale damnum iure detur secundum natur. Iur. principia expenditur.*
- §. IV. *Quale damnum in ciuitate iure detur, et quomodo ciuiles leges a naturalibus hac parte discrepent, demonstratur.*
- §. V. *De restitutione damni iure dati.*
- §. VI. *Diuersae species recensentur, quibus absque iure, alteri damnum datur, dolus, culpa, casus fortuitus.*
- §. VII. *De dolo in genere agitur eiusque imputatione.*
- §. VIII. *De culpa eiusque imputatione tractatur.*
- §. IX.

- §. IX. *Casus fortuiti natura et duplex species explicatur.*
- §. X. *De imputatione casus fortuiti dispicitur.*
- §. XI. *Thomasi, qui damni resarcitionem sine culpa statuit argumenta referuntur.*
- §. XII. *Primum refutatur.*
- §. XIII. *Alterum quoque.*
- §. XIV. *Moralitas damni, per animalia dati, in genere et in specie consideratur, et status controuersiae cum tractationis instituto exponitur.*
- §. XV. *Nostra sententia a priori demonstratur.*
- §. XVI. *Obiectio prima, de restitutione damnorum generaliter praecepta, exponitur.*
- §. XVII. *Eius veritas perpenditur.*
- §. XVIII. *Falsitas argumentationis declaratur.*
- §. XIX. *Puffendorffii atque Titii argumentum, ex naturali statu petatum notatur.*
- §. XX. *Reprobatur.*
- §. XXI. *Obrechtii argumentum declaratur.*
- §. XXII. *Demonstratione a priori conficitur.*
- §. XXIII. *A posteriori etiam illi respondetur.*
- §. XXIV. *Nouum Puffendorffii argumentum, quod damni reparatio sit fauorabilior, lucri acquisitione, recensetur.*
- §. XXV. *Generalis eius theses veritas ex principiis iuris naturalis atque ciuilibus, demonstratur.*
- §. XXVI.

- §. XXVI. *Applicationis falsitas ostenditur.*
§. XXVII. *Noua obiectio, ex statu ciuitatis, Reip. utilitate, atque tacito ciuium consensu petita, declaratur.*
§. XXVIII. *Data opera refutatur.*
§. XXIX. *Schilterus ipse ulterius perstringitur.*
§. XXX. *Reliqua dissentientium argumenta conglomerantur.*
§. XXXI. *De damnis, a seruis datis, agitur, et Barbeyracius notatur.*

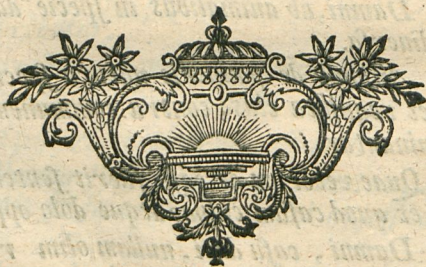
CAPVT SECVNDVM,

QVOD EST IVRIS CIVILIS.

- §. XXXII. *Actionum noxalium generale fundamentum ex LL. Civilibus demonstratur.*
§. XXXIII. *Damni, ab animalibus in specie dati, consideratio diuersa.*
§. XXXIV. *Actionis de pauperie natura specialius exponitur et requisita eius, contra communem opinionem, determinantur.*
§. XXXV. *Quae veterum de casu fuerit sententia, exponitur, et quod casum culpa atque dolo opposuerint.*
§. XXXVI. *Damni, casu dati, nullam olim resarcitionem fuisse, multis LL. exemplis probatur.*

§. XXXVII.

- §. XXXVII. *At, in noxiis, casu i. e. sine culpa domini datis, aliud statuerunt, adeoque hac ex parte male cobarent Leges Romanae.*
- §. XXXVIII. *Semper tamen id aequitatis statuerunt, ut culpam grauius quam casum coercuerint. Differentiae igitur, quam inter culpam atque casum in noxiis statuerunt, iam exponuntur, et hoc §. culpae siue scientiae significatus exponitur.*
- §. XXXIX. *Prima differentia inter culpam atque casum, ratione diuersarum actionum.*
- §. XL. *Altera differentia, ratione intentionis, siue effectus actionum.*
- §. XLI. *Tertia differentia, ratione noxae Persecutionis.*
- §. XLII. *Confirmatio dictorum.*
- §. XLIII. *Peroratio.*

CAPVT PRIMVM,
QVOD EST IVRIS
NATVRALIS.

§. I.

T ordine procedamus, quem difficilissimi argumenti natura requirit, primo generalis Damni consideratio instituenda; vt dein, remotis aliis omnibus casibus, de illa damni specie constet, quam, huius nostrae dissertationis obiectum elegimus. Damnum scilicet latissimo significato, qui et

philosophicum et iuridicum comprehendat, est, *Quaecunque Generalis deminutio veri boni, id est, quod ad nostram conseruationem* damni descri-
scriptio. *atque securitatem, innoxium medium est.* (a) Philosophico huic conceptui subordinatur ciuilis, vt species eius, quo nempe (b) sensu damnum est, tantum *Deminutio Pa-* Secundum iu-
va ciuilia,
damni de-
scriptio.

A

ad §. I. (a) vid. D. ANDREA ERIDIGERI praeceptoris maxime colendi, Philosoph. Pragm. §. 670. sq.

(b) Damni vocis significatus, secundum LL. Ciuiles Romanas, diuersissimus est; de quo Compilatores Lexicorum Iuridicorum multa coaceruarunt. Ita, latissimo significato sumitur, pro omni deminutione, quocunque illa

rimonii. vt adeo, si iniuria quaelibet, e. c. homicidium et similia, damna dicuntur; philosophicus hic magis, quam iuridicus sensus subfit.

§. II.

*Obiectum
Damni va-
riam.*

Eiusmodi facultatum nostrarum deminutio (latius sumpta facultatum voce) vel fit, in rebus in commercium venientibus; vel in aliis, et his quidem, vel omni Pretio, quod ad commercium pertinet, maioribus; vt sanitas corporis est, vel, tali pretio aequalibus, etsi res ipsa in commercium haud veniat, tale quid est honor internus s. existimatio quam alii de nostris dotibus animi fouent; vel denique, tali pretio minoribus, adeoque in rebus quae ad pretium affectionis, idque indiuiduale, pertinent e. c. Capillus mulieris defunctae, nec pulchrae nec virtutibus conspicuae. Causae illius deminutionis, vel sunt res inanimatae vel animatae, animatae, vel rationales, vel irrationales i. e. vel homines, vel animalia, vtraeque, vel sui vel alieni iuris sunt, itemque vel sua sponte, vel ab aliis causis impulsae. Ex quibus diuersissimae omnino oriuntur damni species; siquidem aliud est damnum, a re inanimata datum, (c) aliud ab animata, aliud a rationali, aliud ab irrationali datum, aliud a causa sua sponte agenti datum, aliud ab alia compulsa. circa quas diuersas species, diuersam quoque esse imputationem, infra pluribus demonstrabitur.

*Causae Dam-
ni variae.*

*inde variae
Damni species*

§. III.

*Modi, quibus
Deminutio
patrimonii
fit.*

Haec deminutio patrimonii porro vel iure fit, vel absque iure; et iure quidem, secundum principia iuris naturalis,

demum modo data fit, L. 7. §. f. l. s. pr. ff. de Poen. l. 7. pr. ff. de Condi-
tione furt. Proprio autem intellectu, solum ad Deminutionem Patri-
monii refertur, L. 3. de Damni. infect. neque obstat, quod L. Aquilia, L. 3.
ff. ad L. Aquil. Serui cedas vindicetur, Serui etiam apud Romanos in Pa-
trimonio erant L. 2. §. ult. ad L. Aquil. et L. 32. ff. de Reg. I.
ad §. II. (c) Exemplum Damni a Re inanimata datum est in Collisione Na-
uium, cuius Rei nuperrime Quaestio inter Magistrum Navis Anglicae
atque Lusitanicae agitata.

QVOD EST IVRIS NATVRALIS. 3

lis, si alteri eripiatur minus bonum, vt conferuetur maius ^{1) Iure;}
 vel ipsi, vel Reipublicae. quod quidem in Poenis (d) ita fe-^{secund. natu-}
 re obtinet, vt alter multetur, ad reprimenda eius vel alio-^{ral. princ.}
 rum vitia. quin immo aequalis patrimonii pars alteri aufer-
 ri potest, ad conferuendam vel restituendam alteri aequalem
 iniuste ereptam; vbi correctio eius aequalitatem tollit, at-
 que id efficit, vt obtineatur maius bonum e. c. multatur ali-
 quis decem taleris, propter iniuriosa verba alteri dicta, quae
 alteri damnum decem talerorum intulerunt. Supponamus
 etiam, quod verba illa non tantum, sed minus, immo nul-
 lum alteri intulerint damnum; omni tamen casu maius ob-
 tinetur bonum, correctio nempe vel delinquentis vel socie-
 tatis.

§. IV.

Secundum naturalis igitur iuris principia, nullius pa-
 trimonium *taxe* potest imminui, nisi vel ipsi maius afferat-
 tur bonum, vel aliis. Sed Leges ciuiles latius extendunt ^{Secund. ciuil.}
 iura: harum enim dispositione, ius talis facultas est, quo ^{Leges quale}
 quis, etiam nullo respectu habito, num maius minusue bo- ^{Dominum lu-}
 num auferatur, Leges sequitur, et hoc ipso, *iure suo vti*, et ^{re fiat.}
 nemini facere iniuriam dicitur. Sic si e. c. quis puteum in
 agro suo fodiat, atque vicino aquam praecidat, iure suo egis-
 se dicitur; licet vicinus inde maius malum, quam fodiens
 commodum, sentiat. Significatus ergo iuris naturalis latior
 est in genere, quoniam plures quam patrimonii deminutio-
 nes comprehendit, et strictior in specie, siquidem non omnes
 eiusdem deminutiones sub se continet: e contrario, signifi-
 catus iuris ciuilibus strictior est in genere, dum non ad omnes
 bonorum deminutiones se extendit, et latior in specie, qua-
 A 2
 tenus

ad §. III. (d) Poenae quidem, quae hic supponuntur, stricto significato ad sta-
 tum naturalem haud pertinent, sed necessario ad ciuilem; principia au-
 tem iuris nat. etiam in ciuitate locum habent, quo sensu haec a nobis
 dicta accipienda sunt: nec etiam proprie haec deminutio bonorum,
 quae per poenas in ciuitate fieri assolet, damnum dici potest; potest
 tamen physico atque generali, quo hic vtimur, conceptu.

tenus eas quoque patrimonii deminutiones licitas afferit, quae iure naturae haud fuerint concessae. Interim hic nulla subest collisio: ius enim ciuile restringit libertatem iuris naturalis, propter subditorum vtilitatem. Quare ius naturale est vnicum (e) ius regentium et Leges ferentium, parentes vero seu subditi primo omnium tenentur iure ciuili, dein quoque iure naturali (f) in subsidium, sicuti nempe ius ciuile vel deficit, vel nimia vtitur vniuersalitate.

§. V.

Dammum iure datum non restituitur.

Deminutio patrimonii, quae *iure* fit, restituenda minime est, eo ipso, quod iure fit. Quisquis enim iure suo vtitur, eo respectu, quo vtitur, nullam admittit culpam: quisquis culpa vacat, illi nec molestum quid, quale est restitutio damni potest iniungi.

§. VI.

Alter modus, quo Damnum datur 2) absque iure, Dolo, Culpa, Casu.

Dammum (sensu iuris ciuilis (g) acceptum) quod inferitur alteri *absque iure, inferentis*, vel Dolo datur, rel Culpa, (h) vel Casu fortuito. Nam, vel obligati sumus, ad damnum alterius

ad §. IV. (e) Vt recte haec intelligantur, distinguendum est, inter Pacta et inter Leges Ciuiles; illis vtrique tenentur Principes, his nunquam. Sed dum Pacta sequuntur, iuri naturali obediunt, ciuili minime.

Nimia vniuersalitis. LL. Ciuil.

(f) Sequi vero possunt subditi Ius naturale, sicuti *nimia Iuris Ciuilis* occurrit *vniuersalitas in iuribus*, minime in obligationibus: quoniam iuribus ciuili lege introductis quilibet renunciare potest, nisi cum obligationibus coniunctae sint, ut ius educandi liberos suos. Obligationibus autem ciuilibus nullo casu renunciare licet.

ad §. VI. (g) Scil. si damni vox non diserte Patrimonii deminutionem denotat, sed latius accipiatur, vt, v. c. homicidium, in falsae commissum, complectatur, tale Damnum nec Dolo, nec Culpa, nec Casu fortuito datur.

de damno, quod per culpam et casum fortuitum simul datur.

(h) Icti casu m aliquem mixtum fingunt, quo Culpa quidem praecedat, accedens autem Casus damnum perficit, cuius rei exempla, ex l. 15. §. 3. ff. d. R. V. et l. 14. §. 1. ff. de pos. producent: et circa Imputationem eiusmodi Damni ita limitant, vt si casus perfecisset damnum, etiamsi Culpa non praecessisset, delinquens non ita teneatur, quam si mera Culpa illud perfecisset. Recte autem GROTIUS, de I. E. ac P. L. II. c. XVII n. 18. DE

QVOD EST IVRIS NATVRALIS. 3

rius auerendum, vel non: (i) nullo autem casu, ad non auerendum obligati sumus, nisi vel nobis inficiis aliquid fiat, vel inuitis. Iam vero si damnum aliquod a nobis vel nostris rebus accidit, nobis prorsus inficiis vel inuitis, id quidem factum erit *fortuito casu*. (k) Quod si nobis sit volentibus, tum, vel sit per vitium iustitiae, si nempe ex proaeresi et destinato consilio alteri noceamus, vel per Prudentiae vitium, si nempe intellectus vires, non, vt debemus, adhibemus; priori modo damnum *Dolo* datur posteriori *Culpa*.

§. VII.

Iam apparet quid sit *Dolus*. Nempe, generalissime *Dolus* est, *Quid dolus?* Quaelibet inuentio et applicatio medii rarioris, quod non sit ex triuio petitum, alteri molesta, eo respiciens, vt aliquis finem suum obtineat. Molestum id, vel iure inferitur, vel absque iure; priori casu *dolus bonus* dicitur, posteriori *dolus malus*: et hic quidem solum obligationi contrariatur, cum nemo sine iure alteri molestum inferre debeat.

§. VIII.

Apparet sic etiam, in quo natura *Culpa* sit posita. Est *Quid culpa?* nempe *Culpa*, qua alteri sine proaeresi s. animo nocendi, damnum datus, neglectu eius attentionis, quam alteri quomocumque debebamus. Admittitur autem *Culpa*, vel committendo, vel *omittendo*: priori modo, si quis aliquid facit, ex quo re-

A 3

dunda-

HOC CASV ITA DICIT, damnum inuoluntarium ex voluntario ortum moraliter est pro voluntario habendum, i. e. in hoc casu culpa solum damnum datum censei debere. Nam causa causae, est etiam causa causati, sc. si inuoluntarium ex voluntario ortum est, hoc illius causa est. ad §. VI. (i) Equidem etiam scientes et nolentes alteri nocere possumus, si nempe iure nostro utamur, vel naturali vel ciuili, vid. supra §. V. sed institutum §. huius ostendit, quod is quidem casus huc non sit referendus. (k) Et eiusmodi Casum fortuitum ratione Domini esse, si eius animal sine ipsius culpa damnum dedit, recte dicit Celeberr. RECHENBERG. in Instit. Iurispr. natur. L. I. Tit. XI, §. XXI.

dundaturum in alterum damnum haud attendit e. c. si quis quid narret alteri, quod is in damnum alterius vertere potest: posteriori, si quid bono animo vel saltem indifferenti non fecit, quod tamen fecisse debuerat; e. c. si animal ferox habeat et eos non admoneat, quorum scire intererat.

§. IX.

*Quid Casus
fortuitus?*

Tertius modus, quo damnus inferri potest alteri, est *Casus fortuitus*, qui, hoc loco, *damnum est, quod alter, mera actione aut omissione physica actionis meae, incurrit, ita, ut voluntas mea aut libertas iudicii haud cooperetur*. Cuius varia possunt dari exempla, quorum hic adieci duo, illustrationis ergo. Sic, si Caius ea hora hodie Liti suae in curia vacare debeat, quo Doctor quidam, in iisdem cum Caio aedibus habitans, coetui auditorum praelegere Doctrinam consueverat, Doctor vero forte fortuna eodem die non legit, et Caius strepitum auditorum expectans horam praeterlabi patitur et sic causa cadit, Doctor *omittendo* in causa fuisse videtur, quod hic contumaciae accusatus fuit: aut, qui ex scala decidens inferius stantem hominem prostermit, *actione sua fortuita*, non voluntaria et morali alteri nocet. Ex quo posteriori exemplo patet, ad damnus casus fortuiti, non requiri, necessario, ut laedente *in scio* fiat, sed sufficere, si *inuito*: id quod supra asseruimus. §. VI.

§. X.

*Num Dam-
num Casus
fortuiti impu-
retur?
Demonstr. a
priori.*

Non abs re erit, hoc loco disquirere, num damnus a *me forte fortuna* datum refarciri debeat? cum dubio careat, illud damnus, quod vel dolo dedi, vel culpa, esse restituentium. Et sane paucis solide expediri potest haec Quaestio, si expendas, nos ratione Iustitiae, (de qua hic vnicuique sermo, non de prudentia) nihil debere, nisi ad quos sumus obligati; cum autem non obligamur, nisi quoad voluntatem nostram
et

QVOD EST IVRIS NATVRALIS. 7

et quoad actiones inde proficiscentes, inde prono aluo
 fluit, eum, qui forte fortuna, i. e. contra aut citra voluntatem,
 dedit damnum, non teneri, vt eum, cui dedit, in integrum
 restituat. Potest idem et alio cogirandi modo, nempe *uoz'* *Demonstr. alia*
uaz' uoz' uoz' demonstrari. Dicunt dissentientes, quemlibet ad
 damnum alterius auertendum esse obstrictum, quo officio
 si haud fuerit defunctus, eum vel ad restituendum damnum,
 vel ad poenam teneri. Sit ita, vtrumque horum, ad
 quod obligati dicuntur, mali seu ingrati quiddam est.
 Neutiquam vero eo modo imponendum malum homini est,
 vt euitare non possit. Iniusta sane lex foret, quae alicui
 malum, seu ingrati quiddam, iniungeret, ita certo imminens,
 vt euitare illud non possit. In eo igitur omnes conueniunt,
 quod, vt lex iusta sit, quilibet euitare posse debeat, ne in il-
 lam impingat, i. e. libera agendi voluntas supponenda est.
 Vt vero quis factum, quo alius laeditur, euitare possit, ne-
 cessario debet facti existentiam scire; si enim illud nescit,
 fieri non potest, vt illud a se prohibere possit. ergo damni
 reparatio in casu fortuito non potest exigi, nec poena, ergo,
 Dominus, cuius animal ipso inscio laesit, ad restitutionem
 damni illius non tenetur, quia euitare illud damnum non
 potuit. (1) vid. infra §. XIV. debet vero, vt actio aliqua ali-
 cui imputetur, praeter scientiam quoque adesse libera agen-
 di facultas. neque vel propter solam hanc rationem domi-
 nus, cuius animal inuito ipso peccauit, poterit obligari.

§. XI.

ad §. X. (1) Nempe impossibile est, omnes praescire Casus possibiles, qui vel *Dominus non*
 circa indiuiduam substantiam accidere possunt. Possibilia enim innum- *possess omnes*
 merabilia esse, ita vt hominum scientiam exsuperent, ex Natura ipsorum *casus praesci-*
 patet, quam optime exposuit *CL. RIDIGERVS*, in sensu V. et *F. L. III. c. 1. re.*
 §. 30. Nec etiam probabiles omnes praesciri possunt casus, illi nempe,
 qui minoris gradus sunt secundum quos agere quoque absolum est, siquid-
 dem aequalis ipsis probabilitas contraria opponi potest. vid. *idem, RIDIG.*
Phil. Pragm. §. 658.

§. XI.

*Cl. Thomasius
damnum sine
culpa statuit.*

Mirror, beate defunctum Cl. CHRISTIANVM THOMASIVM, tum in Disputatione, de Larua Actioni Legis Aquiliae detracta, tum alibi, sibi persuadere potuisse, Damnum sine Culpa datum, esse reparandum. Sequentibus vero duabus rationibus, in dicta Dissert. §. IV. pro stabilienda sententia sua vitur, 1) Quod aequum sit diuites pauperioribus in solacium rerum amissarum aliquid donare, qua obligatione etiam teneantur ii, qui facto nostro damnum passi sint; 2) Iustum idem esse asserit, nempe vt restitutio damni etiam ab eo fiat, cui nulla imputari culpa potest. Suppeditat quoque exemplum, vitrum alterius pretiosum manu contractantis, et dein, subito exorto terrore, e manu decidere patientis: quem ait, damnum ferre et restituere potius debere quam dominum, ideo quoniam dominus nec physice ad damnum concurrerit, nec moraliter, alter autem saltem physice.

§. XII.

*Primum ar-
gumentum
refutatur.*

Primum de Aequitate, argumentum infirmum valde est, dum a generali obligatione quam diuites ad subleuandos pauperes habent, ad eos concludit, qui damnum dederunt, quasi vero damnum dantes necessario sint diuites. Quod si putes, id valere tamen de diuitibus, damnum, vtut sine culpa sua, pauperi dantibus; restringendam donationis obligationem ad diuitis ideam, non ad damnum dantis, patet; quoniam dans damnum, nisi diues sit, hoc proposito casu, vbi damnum sine culpa fieri sumendum est, non obligatur: si vero diues sit, iam ante damnum, non modo ad eandem, sed etiam ad maiorem forsitan quantitatem pauperi iam laeso, ex amicitiae humanae iure obligatus erat: itaque damnum datum id non efficit, vt alter obligetur; sed abundantia eius. Cum ergo prorsus absque damno obligatus sit, ergo nec tanto magis obligatus erit, si absque culpa sua damnum dederit.

§. XIII.

QVOD EST IVRIS NATVRALIS. 9

§. XIII.

Secundum vero THOMASII argumentum de Iustitia, pari passu ambulat cum priori, talo nempe infirmo atque aegrotu. Rationem nullam addit, praeter eam, cuius fecimus mentionem, scilicet, quod damnum dans causa physica sit damni dati. Sed, primo nego, quod sit causa physica, cum sit tantum *Causa sine qua non*, quam recte (m) veram causam non esse demonstrarunt philosophi: dein, si vel maxime Causa physica et efficiens esset, naturalis effect non libere agens: naturali autem causae effectus naturales imputari moraliter nequeunt: (n) nam Libertas deest, vbi veronon est Libertas ibi nec Ius nec obligatio.

Alterum argumentum conucllitur.

§. XIV.

Hiscie iam ita generaliter praemissis, propius argumentato nostro accedere, et in moralitatem damni, per animalia dati, inquirere auspicabimur. Scilicet, per animalia damna dari posse constat, idque quatuor potissimum modis, vel, si ab aliquo homine instigetur, vel, si ab Animali alio pro-

De moralitate Damni per Animalia dati in genere.

B uo-

ad §. XIII. (m) Scilicet id pridem philosophi aequae afferuerunt ac theologo, *Quid Causa quod Causa sine qua non* haud sit vera Causa. Clare eam exposuit CL. RIDIGERVS in Philosoph. Pragmat. §. 334. Schol. (b) vbi ostendit, esse eam, *Partem modi, quo causa producit effectum*, adeoque vocandam potius *Rationem* esse, quam causam: nam causa per totum modum non solum producit effectum, sed et minimam quamque eius partem. Cum ergo Causa sine qua non, sit tantum Pars modi; nunquam, vel minimam effectus partem, adeoque, prorsus nihil producere valet.

(n) Imputari nempe *naturaliter* possunt, videtis RIDIGERVM alleg. I. §. 441 Schol. a) Sed quae naturaliter imputantur, sine laude et culpa imputantur; ubi nulla est Culpa, ibi nec obligatio ad restituendum potest habere locum. Liceat vnico illustrare exemplo hoc argumentum, cuius alibi declaratio requiritur. Qui cereuisiam coquunt, causae sunt cereuisiae efficientes: modus his fere constat momentis, quae singulae sunt causae (vt ita dicam) sine quibus non. 1) Hordeum praeparant. 2) Aquae immittunt. 3) Igni admovent. 4) Iusto tempore remouent. Ex quo exemplo patet, quam parum Causae sine qua non attribui possit: et ita etiam se res in moralibus habet.

*Casus varii,
quibus anima
sua damnum
dant.*

*Casus Contro-
uer. siue forma-
tus.*

vocatum, vel si Culpa domini, male custodientis, peccarit, vel denique proprio ausu, nullius culpa concurrente, nocuerit. Si, homine aliquo instigante, damnum datum sit, aut Culpa (o) domini male custodientis, recte omnino instiganti (siue is laesus, siue tertius, siue dominus) et culposo domino, imputabitur factum animalis, (p) Reliquus igitur est vltimus casus, si animal, nullo homine instigante, nec Domini culpa accedente, sua sponte damnum dedit, et quaeritur an tum a domino exigi possit damni illius restitutio? in qua decidenda Quaestione, grauissimorum Virorum auctoritates colliduntur. Nempe, cum de damni per bestias siue animalia dati restitutione, Legibus XII. Tabb. generaliter cautum fuerit, *SI QVADRVPE PAUPERIEM FAXIT, DOMINVS NOXIAE AESTIMIAM OFFERTO, SI NOLIT, QVOD NOXIT DATO;* gregatim allaborant Clarissimi Doctores, aequitatem illius dispositionis (nescio an Romanarum LL. auctoritate, an, quod id vere iustum esse sibi persuaferint) ex naturalis iuris principiis demonstrare: et quidam, pro sola Noxae deditiois iustitia, (q) alii pro generali illius damni restitutione pugnant. Contra-

*Obligatio Do-
mini ad Cul-
pam vitan-
dam.*

ad §. XIV. (o) Nempe habet Dominus obligationem ad vitandam circa custodia animalium suorum culpam, quae quousque pateat, *Certitudinis moralis* fines monstrabunt, ad quam solum in vitanda culpa respiciet, non ad possibiles quoscunque damni a bestiis dandi casus. Propriorem tamen atque magis realem obligationem ad Culpam circa animalia sua vitandam, habet Dominus quam extraneus. Dominus culpam non solum in custodiendo et coercendo animali vitabit, sed etiam in admonendo alios, si animal est nocivum: extraneus autem solum obligatus est, ut ne impellet aut impellat alterius animal.

(p) Quia omnes hi Factum dederunt ex proaeresi iniustum, si non per se tamen per animal, adeoque ex *Culpa* tenentur, quam verum fundamentum esse Imputationis Damni, supra §. VIII. collato VI. demonstratum dedimus. Et huic Domini Culpa etiam imputabitur, si eius animal alterum instigavit, videtur enim ferocitate laborare, quam Dominus diligentius cauere debebat.

(q) In eo quidem exiguum aut nullam, secundum Ius naturale, interesse differentiam credo, an animal, noxae dedatur, num vero damni restitutio exigatur. Quod si enim Dominus plane non obligatur ex animalis facto, quod praecavere non potuit; omnis restitutio Damni, siue fiat restitu-

QVOD EST IVRIS NATVRALIS. II

trarium Magno illi GROTIUS placet, qui ita in Iure B. ac P. *Grotii sententia.*
L. II. c. XVII. §. XXI, mentem suam exprimit: *Illud quod*
que notandum, ut mancipium aut animal, quod dominum
aut pauperem fecit, noxae dedatur, itidem ex IVRE CI-
VILI esse. Nam Dominus, qui in culpa non est natura
 ad nihil tenetur. Et hanc GROTIUS sententiam sequun-
 tur quidem Iurorum pauci, inter eos Cl. BARBEYRACIUS
 et DAN. PVRV in *Observ. iurid. de Noxia bestiae*, alii, emi-
 nent. Multo plures, (r) inter quos Celeberrimus PUFFEN-
 DORFFIUS, de *Iur. Nat. et Gent. L. III. c. I. §. 6.* agmen du-
 cit, eam sententiam infringere, et aequitatem restitutionis
 damni, in illo casu afferere contendunt. *Quantumcunque*
 vero magnorum illorum Virorum, qui Grotio contradi-
 cunt, auctoritatem aestimem; maiorem tamen esse veritati,
 quae pro GROTIUS sententia pugnat, reuerentiam habendam,
 existimo. Probandam igitur iam suscipio GROTIUS senten-
 tiam, refutanda, ea, qua decet, modestia, aduersariorum ar-
 gumenta.

*Vltior. Tra-
 ctation. Ratio.*

§. XV.

Afferri igitur nostri et GROTIANAE sententiae, quam *Demonstr. a*
 maxime nostram facimus, veritas statim elucebit, si sequen-
 tes argumentationes recte expendas. *priori nostrae*
sentent. Nemo, ceteris ex
 vtraque parte paribus, alteri obligatur, nisi vel volun-
 tate diuina, vel ex Pacto siue tacito siue expresso. At,
 neutra ratione obligamur ad *impossibile*: (s) impossibile au-

B 2 tem

tione Pretii, siue noxae deditioe, (quam tanquam mitiorem aliquem
 modum inuenere LL. Ciuiles) iniusta est. Adeoque diuersarum harum
 sententiarum defensores in vnam ponere classem non dubitavi.

ad §. XIV. (r) Vt STRVVIVS, *Exerc. XII, th. 3.* SIMON in *Comment. ad Grotium*
L. II, c. XVII, th. 21. HAHNIUS ad Wefenbecium, Tit. si Quadrupes, VAN
 DER MVELEN, ad Grotium l. c. Cl. SCHILTERVS in *Exercit. ad Pandect.*
Exerc. XIX. th. 1. et 2. Celeber. TITIVS, in *not. ad Puffend.* opus mi-
 nus, et, qui de aequitate LL. Roman. circa noxae deditioem, singulari
 Disp. scripsit HEINR. OTTO MENCKE.

(s) Intelligitur *absolute impossibile*. nam sicubi culpa nostra aliquid factum
 fuit impossibile, e. c. satisfacere Legi diuinae, aut soluere creditores, di-

tem est, omnes possibilitates, quibus animal aliquod meum alteri nocere possit, praescire, dum solus Deus omnia possibilita nouit, vt omnium rerum vires atque adeo effectus omnes perscrutatus: ergo nec ad omnia possibilita damna, ne alteri a quadrupede mea accidant, auertenda sum obligatus: si obligatus non sum, damnum alteri ab animali meo illatum mihi non potest moraliter (t) imputari: ea enim sola moraliter imputantur, ad quae iure obligati fuimus: si imputari moraliter nequit, nullus effectus moralis, qualis est obligatio ad damnum resarciendum, expectari amplius potest; siquidem inter principia moralia Imputatio vltima causa est, qua negata, omnes simul negantur morales effectus (u) iurium atque obligationum. Et sic demonstratio particularis est, nempe, *Quoddam damnum ab animali, sine culpa domini datum haud esse resarciendum.* Vt autem intelligatur, nullum prorsus tale damnum, absque culpa domini eueniens

lapidato antea patrimonio, ibi certe obligatio propter Impossibilitatem hanc non cessat.

ad § XV. (r) Scilicet imputantur *generaliter* ea, quorum aliquis *causa est*, siue *physica* siue *moralis*. Sic matri physice imputatur, quod nebulonem peperit; *moraliter* autem, quod istum nebulonem non melius educauit. Effectus huius distinctionis est, quod in physica imputatione non debeam aliter egisse, in morali semper, si effectus alteri noxius sit. Omnes fere dissentientes in eo conueniunt, quod nemo obligetur, nisi qui dolose aut culpa egit; vt mirari satis non possim, qui dein in speciali hoc controuersiae casu, tertium quoddam verae imputationis, qualis fortuitus casus est, quaesierint fundamentum. Maxime autem Celeberrimi PUFFENDORFII lapsus hac in re miror; qui, de *Offic. Hom. et Ciuil. L. I. c. VI. §. X* ita diserte dixerat: *Verum, qui per casum fortuitum, et citra suam culpam laesit, ad reparationem non tenetur. Quia cum nihil sit admissum, quod imputari ipsi queat, nulla ratio est, quare potius is, qui inuitus fecit, fatale malum luere debeat, quam alter, qui passus est.* Sed ex aliis fundamentis contrarie deciderunt casum nostrum, quae fundamenta qualia sint quamque firma, sequentibus §§. executiemus.

(u) Scilicet Obligationes & Iura primi effectus morales, et veluti modi sunt actionum humanarum; imputatio autem inter causas morales est vltima.

*Aduersarii et Puffendorfius sibi contradi-
cunt.*

ens, esse restituendum, sic porro habendum est. Vbi Culpa non habet locum, ibi nec imputatio, alteri molesta aut ingrata, locum habet: nemini enim, praeter culpam suam h. e. temere, molesti quid inferri debet: vbi vero molesta imputatio locum non habet, ibi nec huius molestae imputationis effectus, qualis hoc loco est Obligatio ad restituendum damnum, admitti poterit: adeoque damnum ab animali, citra Domini culpam datum, restitui ab ipso haud debet.

§. XVI.

Contra Damnum datum resarciendum esse, commune ac ferme Generale Dis-sentientium argumentum ex vero iuris nat. praecepto petitum. primum naturalis iuris praeceptum est, citra quod socialis hominis vita, (x) ex quo, propter multos et malos homines dominium fuit introducendum, nullo modo consistere potest. Multum roboris hanc regulam sententiae suae conciliare maxime diffidentibus laetantur. Ita enim insurgunt, omne damnum quod resarciri potest, utique restituendum, in noxia damnum a domino potest restitui, ergo ipse ad restitutionis praestantem summo iure tenetur. Sed accuratius paulo in fundamentum applicati huius praecepti, eiusque genuinum sensum iam inuestigabimus.

§. XVII.

Omnis, qui damnum reapse sarcire debet, aiunt, necessario ea debet tenere, quibus impenfas restitutionis sustine- Argumentation. aduers. veritas expenditur. re possit. Saepius ius naturae alicui damni compensatio-

B 3 nem

ad §. XVI. (x) Veritatem eius praecepti, sequentem in modum demonstrant: *Demonstr. per-* hic Tibi dabo. Damnum semper datur in rebus ad salutem nostram *Damnum da-* pertinentibus, adeoque in rebus pretii, siue vulgaris, siue eminentis: *tum resarciri* pretium omne eminens, omni momento, si recte adhibeatur (quod debere, vel solo sortis et vsurarum exemplo patet) aliquantillum pretii ex se gignit atque producit. Adhuc considerandum, quod omne vulgare pretium in eminentis mutari possit, si nempe vendatur. Ex quibus considerationibus demum patet conclusio, quod, quicumque damnum dedit, omni momento damnum dare pergat, nisi illud resarciat; ex

nem imponit, cum vero ipsi bona nulla sint, ius illud in actum deduci nequit. Sed illud contra pensandum, quod id non impediatur, quo minus obligatus non sit. Moralitas semper adest, sed non semper actu se exserere potest: ideo hoc requisitum tantum cum in finem virgetur, vt damni restitutio re ipsa possit exigi, atque vt moralitas possit effectum nancisci, neutiquam vero illud moralitatem ipsam constituit. (y) Non vero inter nos disputamus, num dominus, si obligatus est ad detrimentum rependendum, in foro adigi possit vt satisfaciat? sed id modo, num *restitutio iuste ab eo exigatur*? Nihil interest hoc loco, siue possit, siue non (z) possit: aequè deinctus erit, qui nihil habet, ac ille, qui plura bona possidet; facultas sola neutiquam obligationem inducit, alias enim diuites omnium resarcire nebulonum facinora deberent. Aliud quid insuper requiritur. Quid igitur operatur? quid confert, vt illud, quod resarciendum est exigi possit? Quicquid id sit, me iam non moratur, sufficit demonstrasse, copiam habere restituendi, non producere obligationem. In quo tamen asserto omne argumenti robur consistit.

 §. XVIII.

quo resarcitionis siue termino siue tempore demum damni datio vere cesat, non prius.

ad §. XVII. (y) Hoc vel exinde patet, quod qui laesit, et iam nihil possidet, si ad meliorem peruenierit fortunam, semper ad emendam et restituendam laesionem teneatur.

(z) Vulgo quidem dicitur, et nos quoque supra, §. XV. certo sensu idem adituximus, *ad impossibile neminem obligari*: sed non miscenda est impossibilitas *physica* cum impossibilitate *moralis*. Quae distinctio ne confundatur cum vulgari idem sonante, vtrumque eius membrum ita exponam. *Impossibilitas physica* est, quando propter vires naturae nobis, sine vilo nostro parentumue vitio, denegatas, aliquid praestare haud possumus. Contra *Impossibilitas moralis* est, si idem haud possumus, sed ita, vt ipsi causa sumus impotentiae, et id quidem duplici modo, vel si vires ad praestandum requisitas ipsimet affectibus nostris indulgentes nobis praecidimus, vel cum viribus sine culpa nostra destitueremur, id excitauimus mali, quod sine pluribus, quam nobis datae sunt, viribus sopiri nequibat. *Physica impossibilitas tollit obligationem, moralis non.*

§. XVIII. Illud sane dissentientes in errorem induxit, quod huic argumentationi nimium fisi sint, Quicumque non potest datum restituere, ille nec potest adigi, vt reapse compenset, ergo, quicumque potest, ille ad damni praestationem tenerur. (aa) Potius ita dicendum esset, ergo ille ad damnum reapse rependendum, adigi potest. Iam non amplius habebunt, quod laetentur dissentientes, cum satis in aprico sit, diuerfas haec propositiones, 1.) ad Damni restitutionem obligatum esse, 2.) ad damni restitutionem reapse compenselli posse, ab ipsis temere mixtas esse atque confusas.

§. XIX.

Extra ciuitatem humanam procedunt PVFFENDORFIVS (bb) et qui eius doctrinam secuti, (cc) et inde argumenta pro tuenda generali noxae deditionis aequitate repetunt. Existimant vero, si quis in statu naturali ab animali laesus fuisset, laesum potuisse qualitercunque damnum, quod perpeffus erat reparare, illud vel capiendo vel occidendo: et huic naturali iuri Dominia obflare non debere, quo minus etiam in ciuili statu ita sibi satisfacere possit. Supponamus, verum esse, quod illa reparatio in statu naturali obtinere potuerit, falsissime tamen a iuribus atque obligationibus naturalis status, ad iura et obligationes status ciuitatis isti concludunt. Nempe status ciuilis, quem ob multam naturalis status incommoda atque mala, eligere debuerunt homi-

ad §. XVIII. (aa) Quam false haec ita concludantur, quamque absurde, vel ex Instantiis patebit, ad modum concludendi datis e. c. Quicumque non potest versus facere, ille nec adigi potest, vt reapse faciat, E. quicumque potest facere, ille debet. etc.

ad §. XIX. (bb) de Iur. N. et Gentium L. III. c. I. §. VI. et de Offic. Hom. et Ciu. L. I. c. VI. §. X.

(cc) CL. TITIVS, in not. ad Puffend. de Off. H. et C. I. c. VANDER MUELEN, in Comment. ad Grot. de I. B. ac Pac. L. II. C. XVII, §. XXI.

mines, multa atque innumerabilia noua iura hominibus induxit, et totidem nouas obligationes, quas naturalis status plane ignorauit. Produxit omnia illa, ueluti pandora quaedam, potestas Principis legislatoria, a populo in vnum collata; qua quidem iura illa naturalia immutata maxime, et, si non denuo confirmata, plane sublata censentur.

§. XX.

*Eius argu-
menti veritas
exploditur.*

Verum enim vero, et argumentum ipsum, quod statu naturali obtinuerit reparatio per noxae vindicationem, probatum non est, sed admodum vacillat. Quoad (dd) seruos quidem res facile decidi potest, quod noxae deditio circa ipsos in statu naturali locum habere haud potuerit; aut enim plane nulli fuerunt serui, aut si fuerunt, pacto operas praestarunt, nec vilo modo in patrimonio extiterunt. Sed veniamus ad animalia, et an circa illa noxae deditiois quaestio oriri in illo statu potuerit, dispiciamus. Existimant dissentientes, Laesum in statu naturali ea capere potuisse, et secundum PVFFENDORFIVM occidere. Ius vero illud non ex laesione demum oritur: quia, quamuis nulla intercesserit, idem tamen animal laesus occupare et in vsum suum occidere potuisset. Quis enim eum arceret, cum in statu naturali omnia sint communia et occupantis? Noxae autem deditio, et retributio damni per illam, supponit ius in indiuiduum, sine naturali possessione: quod plane est contradictorium. Porro hic modus reparandi damna etiam contra intentionem laesi foret, et interdum iniustus. Vel enim animal, quod laesit pretium damni, quod dedit, excedit,

ad §. XX. (dd) Quod Serui in statu naturali noxae dari debeant, in primis contendit CL. TITIVS in *Notis ad Puffendorf. de Offic. Hom. et Ciu. L. I. c. VI. §. X. et in Obseruat. ad Lauterbach. Obseru. CCLXII.* Ceterum infra in fine huius Capituli dispiciemus an Iure nat. discrimen interfit, num seruus, an animal, in scio atque inuito Domino alterum laeserit?

QVOD EST IVRIS NATVRALIS. 17

dit, tum, laesus iniuste eam occupavit, vel minoris erit pretii, tum sibi per occupationem non satisfaciet, vel, quod raro accidet, aequalis erit pretii, tunc vnum idemque erit laeso, siue animal quod ipsi damnum dedit, vel aliud capiat. vid. Cl. PVRX in *Observation. de Noxa bestiae*, p. 12. (cc)

§. XXI.

Cl. Vir OBRECHTVS partes PVEFFENDORFII suas *Obrechtii argumentum contrarium.* facit, tramite tamen alio et sibi proprio incedit: (ff) *Naturale est, inquit, ut ex eo lucrum capiam, cuius etiam incommoda sentiam: cur non dominus, qui omnia commoda animalis sentit, et facultatem habet dirigendi actiones animalis, etiam damnum sentiat, quod animal eius alteri, qui nulla animalis illius commoda habet, infert? En tibi verba ipsius, quibus GROTHII sententiam infringere et contrariam stabilire annititur. Duo in illis, si recte perpendas, argumenta profert, primum est, quo a commodo ad incommodum concludit, alterum quo domino facultatem dirigendi omnes animalis actiones tribuit. Huius quidem refutatio ex antecedentibus, §. §. peti potest, quo impossibilitatem demonstrauius eius, quod dominus omnes animalis sui nociuas actiones praescire possit: nervus igitur probationis in priori argumento omnis positus est, de quo iam pluribus dispicimus.*

C

§. XXII.

ad §. XX. (cc) Viuide haec quoque exposuit BARBEYRACIVS in *Comment. ad Grotium L. II. c. XVII. §. XXI* en Tibi verba ipsius: *Quand on dit, que dans l'état de la nature celui, qui a reçu quelque dommage de la part d'une bête, auroit pu s'en dédommager sur elle, tout cela n'est qu'un langage figuré, qu'il faut mettre à l'écart, lors qu'on veut donner des idées justes et philosophiques. J'aurois autant dire, que lorsqu'un arbre étoit tombé sur quelqu'un dans une forêt, et l'avoit blessé, celui-ci pouvoit se dédommager en coupant l'arbre, en le brûlant, ou s'en servant de quelque autre manière.*

ad §. XXI. (ff) in *Observat. ad Grotii Lib. de Iure B. ac Pac. L. II. c. XVII, §. XXI.*

§. XXII.

*Refutatio eius
argumenti per
demonstr. a
priori.*

Commune est, quo hic OBRECHTVS vtitur, brocardicum, *Eum incommoda ferre debere, qui commoda sentit*; quod tamen tale est, vt subtilius rationis atque philosophiae examen haud ferat, sed prorsus falsum deprehendatur. Nam duae istae ideae, *commoda sentientis, et incommoda sentientis* (vt logicorum vtar formulis) non sunt *oppositae*, cum simul in eodem subiecto concurrere possint, sed nec vllam habent subordinationem; sunt autem, quamuis non oppositae, tamen *diuersae*, vt, eruditio et diuitiae. Harum vero idearum diuersarum id proprium esse, norunt in ratiocinandi dexteritate versati, vt nec vniuersalem affirmationem, nec vniuersalem negationem, parere possint, sed particularem vtramque: e. c. nec dicere licet, omnis eruditus est diues, nec, nullus eruditus est diues, sed, quidam est, quidam non est. Ita pariter nec dicere licet, omnis commoda sentiens, est etiam incommoda sentiens, quod morali significatu nihil aliud notat, quam, omnis qui commoda sentit, debet etiam incommoda sentire. Quodsi ergo vulgare illud brocardicum non est vniuersale, OBRECHTVS ex eo subsumere nequit ad eum, cuius bestia, sine possidentis culpa, alteri damnum infert.

§. XXIII.

*Demonstratio
a posteriori
falsitatis ar-
gumentum O-
brechti.*

Sed etiam a posteriori probari potest istius canonis falsitas, inductione exemplorum. Domus combusta impensis domini erit restituenda, quia ipse inde commodum atque lucrum sentit, non istius, qui flammam excitauit. Maritus commodum ex dote sentit, ergo et incommoda ferre debet, eamque praebere. Debitor incommodum habet, vt curam pecuniae mutuatae conseruandae habeat, ergo et commodum illius pecuniae, i. e. fructus, capiet, adeoque creditori nullas praestabit vsuras. Quae conseruaria omnia pronò

prono aluco ex illo brocardico fluunt; et tamen iniquissima sunt, adeoque eius nimiam esse generalitatem declarant. Si quod res est dicamus, axioma hoc Iuri civili incunabula debet, vbi, si de periculo rei venditae et de societate quaestio oriatur, ad decidendum recte adhibetur. Est enim in his casibus limitatio, quod damnum siue incommodum *in Re* (gg) sese exerit, non vero *ex Re*. In casu autem, de quo OBRECHTVS loquitur incommodum *ex Re*, siue *actiuum* emergit, adeoque, dum non probauit, dominum ad illa incommoda vitanda obligatum fuisse, petitionem principii committit, dum illam regulam pro se allegat. Potius, nos eadem regula iam pro firmanda nostra sententia utemur: nempe, quicumque damnum ab animali meo, citra meam culpam, passus est, is incommodum passuum i. e. *in Re sua*, idque inuitabile pertulit, adeoque, cum commoda illius rei sentiat, iam etiam incommodum laesionis sentiet, et patienter perferet. Et haec est vera brocardici applicatio.

§. XXIV.

Novum dubium suppeditat ipse PVFFENDORFIVS, *Novum Puffendorfsii dubium: damni reparatio, est uera-favorabilior lucri acquisitione.*
 (hh) quod etiam multis Iuris naturalis doctoribus arripit. (ii) Supponit ipse, *Reparationem damni longe esse fauorabilior*
 C 2

ad §. XXIII. (gg) Scilicet distinguendum est, inter incommodum rei possessae *actiuum*, quod ipsa Res possessa aliis infert, seu quod idem est, quod incommodum *ex re*; et inter *passuum*, siue *in Re*, quod rei possessae infertur. De hoc admitti potest generalis illa regula, si nempe sit inuitabile, non vero de illo sine *actiuo*, quia ultra sphaeram virium humanarum positum est, scire, quot modis res aliqua mea alteri nociua euadere possit. Quicquid autem scire non possum, nec debeo praeuertere, quicquid praeuertere nec possum, nec debeo: ergo illud ut a me restituatur, exigere nequit.

ad §. XXIV. (hh) *de Iur. Nat. et Gent. L. III. c. 1. §. VI. et de Offic. Hom. et Ciu. L. I. c. VI. §. X.*

(ii) vt GUILIELMO van der MVELEN, *in comment. ad Grotium, L. II, c. XVII. §. XXI.*

uorabiliorē, quam lucri acquisitionem; et inde concludit: ergo dominus, qui ex animali suo lucrum capit, laeso, qui inde damnum cepit, restituere illud tenetur. Examinabimus ergo fundamenti primo ipsius veritatem, dein inquiramus, an applicari illud ad nostrum casum possit, quod a PVFFENDORFIO factum est.

§. XXV.

Canon a Puffendorffio allegatus, in genere verus est.

Inter eum, qui de lucro captando sollicitus, atque eum qui vult damnum vitare, Icti saepius discrimen ponunt: (kk) et

Differentia inter lucrum et damnum ex E.L. Rom.

ad §. XXV. (kk) Aliud nempe est, *damnum pati*, aliud *lucro priuari*: in eo tamen conueniunt, quod vtrumque, *ingrati* quid sit, quo respectu, Icti quandoque vtrumque sub damni voce complectuntur; sic VLPPIANVS, *Damnum*, inquit, *patri videtur, qui commodum amittit*, L. 2. §. u. *ne quid in loco publico*. Saepius tamen lucri priuationem damno opponunt, vt idem VLPPIANVS L. 6. §. 11. *quae in fraud. cred. et L. 26. d. damn. inf.* vbi dicit: *Multum interesse, vtrum damnum quis faciat, an lucro, quod adhuc faciebat, vti prohibeatur*. Est vero Lucrum, omne, quo facultates nostrae augentur, siue illud augmentum aliunde v. c. ex beneuolentia aliorum, veniat, siue ex ipsa nostra re. Sic non solum fructus ad Lucrum referuntur, vt L. 4. §. 2. *fin. Regund.* et Quaestus f. Vfurac. L. 13. ff. *pro Socio*, et Dos in L. 2. *de Dote praelegata*; sed etiam quas Imperator sequenti causarum lucrarum catalogo in L. vn. C. *de Imp. Lucr. descript.* exhibet:

Quid Lucrum?

„*Lucrativas res, inquit, ear tantum volumus appellari, quae haereditatis, legati, fideicommissi iure, mortis causa donatione, vel cuiuslibet extremae voluntatis arbitrio ad quempiam delabuntur: inter quos etiam donatio, simplici liberalitate concessa, lucrativae meretur et nomen et sarcinam*. Qui igitur metuit, vt lucrum ipsi intercipiatur, facultates suas augere cupit; qui vero damnum evitare vult, is de patrimonio suo conseruando modo sollicitus est, in eo autem vterque conuenit, vt quisque malum circa patrimonium suum auertere velit, alter quidem eius deminutionem impediturus, alter impedimentum quod patrimonii augmento fruatur, remoturus. Illud igitur generale malum, quod circa patrimonium vterque metuit et auertere studet, nomine eius, quod *interest*, comprehendendi potest. Est enim, quod *interest*, h. l. nihil aliud, quam, *Aestimatio differentiae, quae intercedit, intuitu patrimonii, ex certo aliquo tempore, ad certum tempus*. Et sic recte, sub eius quod *inter-*

Quid sit, quod interest?

et iubent id etiam communes Iustitiae regulae in *collisio-
nis casu*. (ll) Quo etiam imprimis casu Legum Romanarum
architecti idem praecipiant. (mm) Conuenio igitur omni-

C 3 no

est conceptu complexi sunt architecti Romani LL. aestimationem
damni emergentis aut lucri cessantis. Testatur id PAVLVS L. 13.
ff. *Ratam rem hab.* vbi ita: *Si commissa est stipulatio, ratam rem
dominum habiturum: in tantum competit, in quantum mea inter-
fuit, id est, quantum mihi abest, quantumque lucrari potui.* Et AFRI-
CANVS, L. 33. C. loc. cond. *Nam etsi colonus tuus fundo frui a te,
aut ab eo, prohibetur, quem tu prohibere, ne id faciat, possis, tantum
ei praestabis, quantum eius interfuerit frui: in quo etiam lucrum
eius continebitur.* Vide amplius, sis, de hoc argumento, HOTTO-
MANNVM, de eo quod interest, et Cl. NOODT. de *Vsur. et Foenor.*
L. I. C. XII. et L. II. c. VI.

ad §. XXV. (ll) Vterque quidem, qui de *lucre captando* agit, et alter, qui *in Collisio-
ne damno vitando*, in eo conuenit, quod de patrimonio recte praeser-
suo solliciti sit; ita, vt vtrumque et lucrum et damnum sub Da-
turi voce complecti, et illud quidem *Dammum priuatiuum*, hoc, *solutio lucri*
Dammum postituum vocare possis: videsis THOMAS. in *Jyrd. Diu. acquisitioni.*
L. II. c. V. §. 17. Vterque, si in genere ita considerentur, *suum pe-
tit*, modo *lucrum certum* supponamus, cuius species in superiori
nota tradidi: *imaginarium enim lucrum*, (cuius PAVTVS, in Ru-
dente, Act. IV. Scen. II. exemplum iocose exponit) in considera-
tionem ciuilem plane non venit. Eadem iustitia ille, cui mille
thaleri ex patrimonio furto abrepti sunt, illos repetit, qua alter,
cui tantum ex haereditate aliqua debiti non soluti sunt, illos exigit.
In genere igitur nulla, secundum iustitiae principia, inter vtrum-
que interest differentia. Sed ponamus, collidi duos eiusmodi ho-
mines, quorum alter de *priuatiuo damno*, alter autem de *postituo*
agit; tum omnino illius causa, qui de priuatiuo agit, cedit alterius,
qui postitui resarcitionem petit. Hic enim amisit, quod iam ha-
buit in patrimonio, adeoque ad supplenda vitae necessaria tendit:
alter, quod nondum *habuit* cupit, vt eo commodius viuat. Si ergo
vni ex vtrisque solum possit satisfieri, alteri non; omnino illi
prius satisfiet, qui *dammum vitare* cupit, quam qui *lucrum*, licet
certum, acquirere tendit. Quod eo iustius erit in Republ. vbi LL.
ciuiles inter diuitem atque pauperem aliud discrimen ponere haud
possunt, sed quemlibet aequalem praesupponere debent.

ad §. XXV. (mm) Plerique Iuris ciuilibus Doctores existimant, *Lucrum
cessans*, a nemine, praeter mercatores peti posse, et firmari quidem
hanc sententiam L. 2 §. 8. in fin. De eo quod *erro loco*, putant, sed

no cum PVFFENDORFII circa veritatem huius principii, sed illud ad casum nostrum applicari haud posse probabo.

§. XXVI.

Sed ad decisionem nostram casus non quadrat.

Omnis collisio supponit in utroque collidentium Ius aliquod, i. e. facultatem exigendi aliquid, quod iure i. e. lege vel naturali, vel civili ipsi competit: et tendat quidem utriusque ius in eandem rem necesse est, alias non colliduntur; Si

licri naturam et gentium LL. sensum se non intelligere, hi omnes produnt: contendit enim vere posse credo, secundum LL. Rom. *Quemlibet* posse lucrum cessans percipere, nisi Lex aliqua specialis id ipsi expresse interdicit. Sic, l. 7. de Iur. et fact. ignor. illis, qui *ignorantia iuris* omiserunt aliquid lucrum, illud postea petere interdicitur; et L. 1. C. *De cond. indeb.* inde qui indebite soluit *usuram*, quae vere sunt lucri species, repetere non potest, cum tamen fortem ipsam possit. Quod autem in *Casu Collisionis*, de quo nobis hic potissimum sermo est, id statuerint LL. Romanae, VLPIANVS L. 41. de R. I. adstruere videtur: *In re obscura melius est favere repetitioni, quam adventitio lucro.* Quibus ipsis verbis vtitur in argumento suo PVFFENDORFIVS, quae tamen temere ab ipso applicantur casui de noxae deditioe animalis, quod, sine culpa domini peccauit. Cum enim hic non sit *Res obscura*, i. e. dubium, sed, res ex aliis principiis Iur. naturalis melius decidi possit; regula generaliter vera, et Romanis Legibus approbata huc non quadrat. Nempe duo requiruntur, vt regula illa applicari possit. 1) Collisio, de qua in sequenti §. 2.) Vt Collisio illa ex aliis atque certioribus principiis dirimi haud possit. Ignorari debet proxima decidendi ratio, antequam ad illam remotiorem, quae saepius iniquitatis aliquid habet, confugiamus. Ita, sicut in rebus feudalis, si quaeratur, an feudum hereditarium sit? primum proxima ratione decidendi i. e. Literis Inuestiturae vtimur, et dein demum ex communi feudorum natura rem dirimimus: vel, si in ciuitate quaeratur, an res titulo oneroso, vel gratuito, in aliquem translata sit? si pacta, si literae scriptae, si testes adsint, facilis est decisio, qua demum deficiente ad remotius fundamentum e. e. affectum hominum, recurrimus, quo nemo donasse praesumitur: ita etiam in hac collisionis decisione primum videndum, annon forte ex alio fundamento ea dirimi possit, annon forsan alterius praetensio iniusta sit? etc. et tandem, si collidentes omnino pares sunt, eiusmodi generali atque remota regula vtidendum.

Si igitur ita collidantur duo iura, tum dispiciendum, cuiusnam sit fortius, cuiusnam minoris habendum? Respicitur nempe ad diuersa iurium principia, ex quibus praetensiones collisorum fluunt; et, si nullo alio fundamento decideri differentia eorum poterit, tum quidem ex generali illa regula dirimetur. Cum igitur hic, secundum verum sensum canonis a PVFFENDORFIO allegati, adesse debeat collisio, in utroque collidentium siue collisorum, laeso atque laedentis animalis domino adesse debet ius; et quidem pro casu ratione, in altero, scilicet laeso, *Ius repetendi damnum datum*, in laedentis autem animalis domino, *Ius lucrum exigendi*. Sed neutrum horum iurium demonstrat Vir celeberrimus. Probare quidem variis argumentis voluit, damnum ab animali, etiam incio atque invito domino, datum resarciri ex iuris naturalis principis debere, adeoque iam laesum iuste de damno dato positivo contra laedentis animalis dominum agere posse. At, qualibus id argumentis probauit? illis nimirum, quae supra, data opera, enervauimus; dum probauimus, damnum illud, si quod est, inter casu fortuito data, referri, adeoque illi, qui passus id est, contra neminem, ad reparationem, actionem concedi debere. Quamuis igitur de damno auertendo agat laesus, non tamen ius habet agendi de damno contra laedentis animalis dominum, adeoque hac parte plane nulla adest Collisio. Ex altera vero parte, scilicet domini, cuius est animal laedens, plane quoque nullum ius conungi potest. Si omnia recte se haberent, iste dominus de lucro agere posset. Quale autem est lucrum, de quo agit? qualis est ista accessio patrimonii quam sperat, quamque petit? ex iniquo sane animalis facto ipsi nullum sperari poterit, aut peti lucrum. Si reponis, percepit tamen id ex animali suo lucrum: facilis est responsio, quod neque id est lucrum, quod iam acquisiuimus, neque, si damnum ab animali resarciendum, aut ipsum animal noxae dandum, amplius vltim lucrum, sed potius damnum sentit. Potius hoc casu,

casu, si laesus reparationem damni sperat, illis de lucro i. e. accessione patrimonii, alter de damno agere, dici possit. Sed, si quod res est, dicendum, regula a PUFFENDORFIO allegata, plane huc applicanda non est:

§. XXVII.

*Argumentum
contrarium
ex civitatis
natura peti-
tum.*

Hactenus quidem protulimus et confutavimus dissentientium argumenta; quae omnia eo collimant, ut contentant, reparationem damni ab animali sine domini culpa dati, in genere iustam esse, etiam statu naturali, et ubi nullum pactum inter homines intercessit, obtinere. Sed supersunt alii, qui subtilius philosophantes, huius reparationis iustitiam ex solo civitatis statu derivant, ita nempe ut, ex tacito socialitatis tenendae pacto quod inter ciues est, dominum obstringi dicant, ad omnia damna ab animali suo data resarcienda. Simulac quis, aiunt, in civitate animalis dominium sibi vindicat, is quoque simul consentire praesumitur, ut olim omnia damna, quae animal, ipso vel sciente vel inscio, conueniente aut inuito, est daturum, praestare velit; quod eo facilius ipsi erit, quo rariores sunt illi casus, quos nec praevidere, nec diligentia sua cauere potuit: praecipue si idem a concubibus, ipsi praestetur.

*et Tacito Pa-
cto.*

§. XXVIII.

*Resutatur,
quia casus
fortuiti in Ci-
uitate praesla-
ri nequeunt*

Speciosum est, fateor et optime excogitatum argumentum, quod non aduertentem facile in contrariam abripere sententiam posset. Sed videamus, quae Achilleum hoc quod ab autore suo, quem sequenti notabimus paragrapho, maiorem praeterea quendam, trahere valorem videtur, elidere, et sic intactam causam servare possimus. Scilicet ad duo redit capita argumenti robur. Primum est utilitas publi-

publicae suadet, vt dominis ita generaliter (nn) animalium ab ipsis detentorum, facta impotentur. Alterum, tacitus ad- est inter ciues consensus, vt quilibet se pro animalis sui qui- buscunque factis, sub initium domini, obliget. De vtroque capite ordine dispiciemus. Si lex de hoc casu condenda esset, aliquam vtilitatem vel Principi praestare deberet, vel subditis. Sed eam Legem iam latam esse fingamus, videamusque, an effectus qui inde redeunt, Reipublicae vniuersae vtilis sint. Rempubicam in duas partes diuisam tibi finge, vna dimidia Paulus vocetur, altera Petrus; Petri animal citra culpam eius nocuit Paulo, itaque Damni compensa- tionem Paulus accipit: iam Pauli animal nocet Petro, Pau- lus igitur compensationem a Petro acceptam, Petro reddit. Sic lex nulli, adeoque nec toti Reipublicae profuit, (oo) vtrique molesta fuit, tales autem Leges ferri haud debere

*Iniquitas le-
gis, quae do-
minum ex a-
nimalis facto
absque culpa
sua teneri, ta-
ber.*

D Politica

ad §. XXVIII. (nn) Forte eandem credunt hic subesse vtilitatem Rei- publicae quae mouit Romanorum legum latores, vt *adiecti qualitate* *Qualitate* actiones conuenerint, contra eos, qui non contraxe- rant, ex facto aliorum. In vulgus enim notum est, non solum Exer- citorem, pro magistro nauis, et mercatorem pro Institore, sed patrem pro filio et Dominum, pro seruis potuisse certis actionibus conueniri. Quis autem non videt in omnibus illis actionibus subesse consensum illius, qui tenetur alterius facto, antecedentem: ex quo omnino ae- que iuste contra ipsum agitur, quam contra contrahentem ipsum? Et ita etiam restricta est illa libertas agendi contra tertium, cum quo contractum non est legibus Romanis, vt, si ille consensus praesumi non possit, contra ipsum agi non possit: ita, si Institor aut magister nauis mutuum contraxit, non tenebitur mercator aut Exercitor, quia quidem in Curam rerum ab altero gerendam, non vero in eiusmodi onerosum contractum consensisse, praesumitur, etc. In genere autem hic et ea diuersa Ratio subest, quod tertius non ex alterius, sed ex eius contractu licito conueniatur.

(oo) In iunge oibus, quae supra de Inaequalitate Reparationis damni, ab animalibus dati, per noxae deditionem mentimus. Nempe, cum hic saepius maximum damnum deditione animalis longe minoris pretii refarciri possit; interdum peius adhuc consuli vni individuo patet: quod si eius animal laesit et damnum dedit, forte pinguius animal, aut largiorem reuolutionem dare compelleretur.

Politica docet. Et quamuis casus, qui Petro accidit, transire Paulum (si vt mera considerentur indiuidua) possit; idem tamen non potest toti obtingere Reipublicae, ita vt vni eius parti accidat noster casus, alteri non. Sane enim quodlibet indiuiduum est Pars reipublicae: itaque, si vni indiuiduo lex noceat, et alteri pariter, Lex est maligna, et per principia politica haud ferenda: quod si prodest vni indiuiduo, alteri nocet, adeoque tantum mali Reipublicae infert, quantum boni, Lex est frustranea, et haud ferenda. Quod si vnum indiuiduum iuaret, Lex tamen haud iuaret Reipublicam, quia alteram eius partem tantundem affligeret; Leges autem nunquam feruntur singulis et indiuiduis, sed singulis et omnibus, et nemini citra culpam suam nocere debent. Dicta nunquam poterunt ad casum applicari contrarium, vbi damnum ab animali datur cum Culpa domini: culpa enim euitari potest, casus, citra culpam eueniens, non potest. Prudentiae igitur legislatoriae et publicae vtilitati rei conforme est, priorem coercere casum, minime posteriorem. Quod autem de Tacito Pacto, quod inter ciues circa illum casum praesumitur, obiciunt; nunquam probari poterit. Nempe, consenserunt quidem ciues in illud, quod nollit sibi iniuriam nocere, sed coniunctis viribus offendere volentibus obuam ire: Dominus igitur, dum animalis sibi dominium comparauit, eo ipso plura haud significauit, quam, quod animali nolit dolose abuti in damnum aliorum, neque negligenter eam habere vt nocere possit. Quod autem casum fortuitum, et illum, quem auerruncare haud poterit, praestare voluerit, id vero nunquam, vel minimo iudicio, prodidit. Tacitum igitur hic pactum praesumi non potest, siquidem illud ex circumstantiis alterius facti elicitur. Contrarium affirmanti, probatio incumbit.

Augum. de tacito pacto perpenalitur.

§. XXIX.

Argumenti, quod hactenus data opera reprobare *Cl. Scibiterus*
 annisi sumus; autor atque patronus est, IOANNES SCHIL- *notatur.*
 TERVS, quem inter Germanos ICros fere principem dicas.
 Dum enim, aequitatem dispositionis, Legum Romanarum, &
 praesertim veterum Germanicarum, circa hunc casum, de-
 fendere in se suscipit, credit, se inuenisse hic generale im-
 putationis fundamentum. Ita autem, (pp) inquit, *neque*
conqueri *haberi dominus, quae absque facto suo nemo possit*
obligari. Nam immo intercedit primo hoc eius factum, quod
 eiusmodi organo animato in societate domestica vii voluerit,
 ex quo ne damnum oriri ciuibus possit, certus non fuit. Re-
 cordari autem hic vir Doctissimus, debuisset, nos non ex
 omni facto nostro obligari; sed ex eo tantum, quod illicitum
 est. Vix autem probare poterit, factum domini,
 quod animal, quod nocere potest, induxit in ciuitatem, sit
 illicitum. Praeter enim illud, quod animal multa etiana
 ciuitati commoda adfert, et plura longe, quam damna dat,
 illud regeram, nihil tam posse esse vtile tamque proficuum
 reipublicae, quod non interdum, per casum fortuitum, da-
 mnium dare possit et vere det. (qq) Ergo omni illo care-
 bimus bono? minime vero. Nimis enim beatam finge-
 remus

D 2

remus

ad §. XXIX. (pp) Locus est in Praxi Iur. Romani in for. Germ. Exercit.
 XIX, th. 1. et 2.

(qq) Ita, nulla tecta atque palatia, quibus tamen in ciuitate vix carere
 possumus, tam firme atque immobilia construi possunt, vt ne forte, *Casus in ciui-*
 ventorum vi, tegula aut pars eorum deiiciatur, quae Ci- *tate euitari*
nequeunt.
 nem occidat, aut aliud, quid pretiosi frangat; vel Flammarum spi-
 culis correpta, multorum aliorum perdant bona atque habitationes:
 ita, nec Ciues ipsi tuti esse possunt, vt ne aliquando, sine ipsorum
 culpa, pestilentia correpti, alios inficiant, aut, furiosi facti, summam
 inferant aliis ciuibus iniuriam. Sicuti vero omnes hos euentus inter
 inuitabiles, qui nunc est rerum humanarum status, referimus; ita,
 causa non est, cur non et huic eo collocemus casum, cum itidem ca-
 ueri, aut vlla humana diligentia euitari haud possit.

remus ciuitatem, et quae inter mortales nunquam existeret, si casum omnem fortuitum ab illa abesse iuberemus. Contenti erimus, si culpam, si dolum, si maleficia ciuium, quo fieri poterit modo, possimus coërcere; nec vim diuinam atque maiorem, aut brutorum animalium non cauenda facta ipsis imputabimus. Quod vero SCHILTERVS porro de iniusticia detentionis animalis, postquam damnum siue noxam commisit, differit; id ex Romanarum atque Germanicarum legum, quas defendere studet, hypothefi loquitur. Et approbamus omnino nos quoque harum LL. dispositionem; modo species ita formetur, vt culpa domini ad animalis factum concurrerit. (rr)

§. XXX.

Reliquorum
argumento-
rum refutatio
ex antecedentibus petenda.

Et ita satisfecimus potissimis dissentientium argumentis: si aliqua sunt alia, (ss) quae aut non inieciimus, aut non notauimus; illa, vel tanti ponderis non sunt, qualia fuerunt ea,

Gundlingii
conciliatio.

(rr) Sic nobis nulla est cum Celeb GUNDLINGIO lis, qui ad eundem casum, cum culpa connexum respicit, dum in Iurispr. Nat. et Gentium, c. X, §. 24. inquit: *Dubium non est, quin vel aliquid culpa concurrat, vel, dum seruum atque animal retineo aut sciens emo, approbem quod factum est, vel reparare velim, quia retineo, emi, aut apud me seruo.* Quae enim circa Imputationem Casus doctissimi viri mens fit, eodem loco, §. 28. et 29. ita declarat. *Nos omnis damni, dolo vel culpa nostra in vita et rebus vere dati, restitutionem hoc loco urgemus. Non nemo (sc. THOMASIVM) pungit, de cuius sententia supra §. XI. sq. dixi etiam CASVM addit. Sed, vel in exemplo quod affert, non est merus casus, vel, damnum dans ad resarcitionem ex luvris naturae, stricte sic dicti, regulis non obligatur.*

Menzenius
notatur.

ad §. XXX. (ss) Ita supra nominatus HEINR. OTTO MENZENIVS, in Diss. de *Aequitate LL. Romanarum circa noxae deditioem*, sibi persuadet. *Non existere posse casum, in quo non forte culpa Domini occurrerit.* Sed refutauimus id tacite supra, dum a priori demonstrauimus, fieri non posse, vt Dominus omnia animalis damna praecidere et praecauere possit; etiamsi nihil aliud agat, quam vt curam solarum Quadrupedum gerat, multo magis autem id impossibile pronuntiandum erit, si multis aliis adhuc negotiis, quibus vnusquisque

ea, quae protulimus, aut ex iis generalibus demonstrationibus, facili negotio, confici poterunt. Non enim id me egisse mihi videor, quod omnes omnium dissentientium euoluerim libros, et quas forte praestruxerunt, rationes opinionum suae, confutarim, sed potissimas atque fortissimas praeclearissimorum dissentientium elegi, reliquas, quarum forte magna superest in DD. libris varrago, Tibi, B. L. ex nostris thesibus confutandas relinquo.

§. XXXI.

Vnicum superest, quod a nobis in hac iuris naturalis tractatione adhuc, quam fieri poterit, breuissime expendendum censemus. Quae nempè ex me possit, num, secundum iuris principia, de restitutione Damni, quod seruus (secundum Romanae ciuitatis statum) consideratus (tt) dedis idem pronuntiandum, quam quod animalis damno adhuc differui? De hac igitur quaestione meam sententiam iam explicabo. Differentiam inter seruum ac animal esse, in eo quod alterum ratione careat, alter ea polleat, facile largior: sed eam hic quoad restitutionem damni, a domino faciendam locum haud habere, cum praestantissimis iuris Doctoribus contendo. Contrarium BAR-

An differentia, circa damnum a seruis vel ab animalis datum?

D 3

BEY-

diligens paterfamilias districtus est, vacare debeat. Verum etiam in altera dissertationis nostrae parte, exempla ex ipsis Romanis legibus producemus, in quibus nullam plane culpam Domini vel perspicacissimus exculpere potest, et ubi tamen restitutio exigitur, §. XXXV.

ad §. XXXI (tt) Eiusmodi enim seruum hic necessario supponere debemus, qui nulla possidet bona, et qui omnino Domini patrimonio adscriptus est. Quod si enim, qui hodiernus est seruum plerumque status, propria bona possidet, et liber est; pariter ac ciuis alius, ex delictis suis conuenietur, ut damnum, quod dedit, resarciat; nec vlla a Domino relictio damni (nisi iubente eo peccarit) exigitur, mino minus noxae deditio, utpote quae plenum Dominium Romanum supponit.

Qualis seruus ad iuxtae deditio possit?

deliquit, puniri non potest, utpote rationis experts, seruus *Serui puniri
autem poterit puniri, quia culpa deliquit; idque vel a do-
minio, vel a laeso, cui illum dominus ad punitionem tradit.
Cave autem traditionem serui, laeso ad puniendum seruum
factam, confundas cum noxae deditioe. Cum enim ser-
vus alio modo, (yy) quam corporis poena vere puniri
haud possit; dominus potius utilitatem quam incommodum
inde sentiet, si seruum castigatum et obedientem a laeso re-
cipiat.* *possunt, ani-
malia non.*

(yy) Frustraneus enim erit modus puniendi seruum atque emendandi, quem *PVEENDORFIVS* de *Offic. Hom. et Civ. L. I. C. VI. §. XXI.* proponit, ut Dominus resarciat damna a seruo data. Parum enim inter erit malitioso seruo, num Domini sui Patrimonio, per malas suas actiones, noceat: potius aliquando occasionem inde arripiet, vlciscendi per indirectum sacnitiam domini.

FINIS CAPITIS PRIMI.

QVOD EST

IVRIS NATVRALIS.

CAPVT

CAPVT SECVNDVM,

QVOD EST

IVRIS CIVILIS.

§. XXXII.

*Actionum no-
xalium gene-
rale funda-
mentum.*

Sicut ex *Contractu* eorum, qui in potestate erant, actiones dabantur adiectionis qualitatis, contra dominos atque patresfamilias; in quorum potestate contrahentes erant; (a) ita; si quis per eiusmodi alieni iuris rem (b) laesus erat, *Leges Ciui- les*

*Action. adie-
ctionis quali-
tat. funda-
mentum et
aequitas.*

ad §. XXXII. (a) Secundum strictum quidem XII. Tabb. Ius, nemo nisi ex suo facto Romae peti poterat; communis vero utilitatis causa, quam supra in not. (nn) ad §. XXVIII. demonstravimus, concessit praetor contra dominos atque patresfamilias actiones quasdam, ex factis seruorum et filiorum familias, de quibus iam pauca verba. Scilicet serui atque filii familias vel contraxerant cum consensu patris, vel sine consensu eorundem. Si cum consensu ratione seruorum quatuor dabantur actiones contra dominum. Quod iussu, exercitoria, institoria, tributoria. Si sine consensu domini contraxerant, duae prodierunt actiones, de in rem uerso et de peculio. nempe, si ex serui negotiatione vel Domini facultates quodammodo ampliatas erant, vel in serui Peculio (deductis iis quae domino familiaeue debebantur) aliquid erat ex quo contractui satis fieri poterat. Eadem vero patrum et filiorum familias ratio fuit quae dominorum atque seruorum. Insuper ratio non permittit, pluribus has actiones explicare; summam modo earum mirabimur aequitatem, quae ex vius consensuque natura elucet. In illis enim quatuor prioribus, consensus dominorum et patrum familias praecesserat, adeoque recte tenebantur, in his duabus posterioribus seruus ipse habebat, ex quo satisfieri poterat contractui.

(b) Nempe hac voce, et animalia et seruos, complector. De animalibus quidem maleficium praedicari non potest, siquidem iniuria in eos non cadit, utpote sensu carentia, L. 1. §. 3. si quadr. Paup. fec. dic. Verum hic generaliter pro laesione sumitur, ita ut rebus omnibus animatis, quae in potestate erant, applicari possit. Neque enim, etiam ratione seruorum, domini criminis publici accusari poterant, L. 4. C. de noxal. act. in f.

CAPVT

les laeso concedebant actionem adiectitiae (c) qualitatis ex maleficio contra eos, in quorum potestate laedentes erant. Omnes has actiones, quae ex alieni iuris personarum aut rerum delicto oriebantur, quandoque, generali *Noxalium Actionum* nomine, dicebant. (d) Hinc olim ex patria potestate filii familias, (e) quin et filiae familias (f) noxae dabantur. Propter dominicam vero potestatem, dominus, ex ferui maleficio actione noxali, ex animalis vero laesione, actione de pauperie conueniebatur.

§. XXXIII.

Iam de damno, ab animalibus dato, in specie. Causae damni ab animali dati, variae esse possunt. Vel enim ipse dominus concurrat ad factum animalis, quo alii laeduntur, et id quidem, aut per instigationem et dolum, aut per culpam.

Damni ab animalibus dati, et inde orientium actionum consideratio generalis.

E

(c) Sicuti actiones ex contractibus seruorum et filiorum familias contra dominos atque patres familias motae, ideo dicebantur *adiectitiae qualitatis*, quia aliud agendi fundamentum, nempe *contractus* diuersimodus suberat: ita, haec actiones, ex delicto atque maleficio seruorum orientes, quoque *adiectitiae qualitatis*, vocantur, quia semper subest aliquod delictum, ex quo ipsa actio oritur. Sic, alia actio noxalis de dolo, alia de damno iniuria dati, alia arborum furtim caesarum, L. 9. §. 4. d. dolo malo. L. 19. et L. 28. d. noxal. action. L. ult. C. de furtis L. 7. §. pen. arborum furtim caesarum etc.

(d) Noxa enim etiam de *Quadrupedibus* dicitur L. 1. §. 14. si quadrup. paup. item noxalis actio pr. I. h. t.

(e) vid. L. 5. §. 5. f. pen. d. Obligat. et Action. L. 3. §. 4. d. liber hom. exh. Id tamen, praeter alia discrimina, inter noxae deditionem seruorum atque filiorum familias intercedebat (Vt PAPINIANVS, apud Autorem collationum leg. Romanar. et Mosaic. l. 3. testatur,) vt, filii, si tantum potuerint acquirere, quantum damnum dederant, nulla interposita fiducia rursus manumissi sunt, quod aliter in seruis erat. Exoleuit vero sensim omnino filiorum familias noxae deditio, et sequentibus temporibus admodum ab imperatore improbata fuit, §. ult. l. de nox. act. et L. ult. C. de furtis et seruis corrupto. ex quo tempore ipsi, ex delictis suis, directe petebantur, L. 33. 34. d. noxal. action. L. 4. d. Condi. fur. L. 39. de Obligat. et Action.

(f) Testatur id imperator §. ult. I. de noxal. action.

Dominus vel dolo vel culpa concurrat ad factum animalis.

pam. Priori casu, si aut re ipsa instigauit, aut *Dolo* aliquem perduxit in locum, vbi certo praesciuit alterum e. c. a boue cornupera etc. laesum iri, omni iure tenetur dominus: ex iure Romano dabatur vel actio L. Aquiliae, vtilis, vel, si nec corpore nec corpori nocitum, actio in factum. (g) Posteriori casu, si nempe *Culpa Domini* factum erat, vt aliquis a quadrupede laesus fuerit, merito quoque omni iure dominus conuenitur. Romanae autem leges distinxerunt inter eum, qui dolo, et qui culpa in noxia concurrerat. Ita *VLPIANVS*, *Aliud est*, inquit, *Autorem esse seruo delinquenti, aliud pati delinquere.* Vel dominus non concurrat ad factum animalis, neque dolo, neque culpa; et tunc quidem animal peccabit, vel instigatum ab alio, vel plane non instigatum. Si animal instigatum peccauit; vel ipse, cui id nocuit, instigauit, vel tertius homo, vel aliud animal. Laesus quidem, si incitauit, merito petulantiae suae poenam luet, patienter ferendo animalis retributionem. (i) Tertius quoque ex suo tenebitur facto, si animal incitauit, et ita per illud, tanquam instrumentum, damnum dedit: quo nomine LL. Ciuiles, actione ex L. Aquilia contra ipsum experiri concesserunt. (k) Si vero aliud animal instigauerat, dominus incitantis animalis tenebatur, quia eiusmodi incitatio ferocitatem indicabat, quam omnino dominus cauere debuisset. Si autem animal instigans in pugna perierat, extinguatur haec actio. (l) Vel denique animal, sine vlla instiga-

Nemo concurrat.

ad §. XXXIII. (g) §. vlt. 1. ad L. Aquil.

(h) L. 3. de noxal action. Quod autem de seruo in hac lege dicitur, idem de animali valebit. Qualis vero distinctio in decisione vtriusque casus fuerit, infra docebo. in not. §. XLII.

(i) L. 207. de Reg. Iur. Quod quis ex sua Culpa damnum sentit, non videtur sentire, quod etiam specialioribus textibus probatur.

(k) L. 1. §. 8. Si Quadrup. Pauper.

(l) L. 1. §. u. Si Quadr. Paup.

stigatione, proprio motu, damnum dederat, quo nomine actio de pauperie dabatur, de qua sequenti §. Et in hoc unico Leges Romanae a generalibus naturae iuris legibus recedunt, quod hoc casu, ubi contra nullum alium agi potest, contra dominum actionem concedant.

§. XXXIV.

Contra dominum igitur agi poterat, ob animalis delictum, si nullius alius culpa intercesserat, actione de **PAUPERIE**. (m) Quapropter in huius actionis requisita atque naturam penitus paullo inquiramus, ne forte leges aliud quid desiderent, quod in decisione aliquid diuerfum producat. Primum requisitum est, vt a **QVADRVPEDE** (n) damnum datum

Actione de pauperie specialis consideratio, atque requisita.
Requiritur quadrupes.

E 2

ad §. XXXIV. (m) Diuersa sunt nomina, quibus latina lingua, damna a diuersis causis orientia, designantur; Ita, damnum a vi extranea atque maiori frogibus datum, *Calamitatem*, ita damnum a seruo datum proprie *noxiam*, ita liberorum hominum damna, *damna iniuria data* appellantur Romani; et hinc etiam damno a quadrupede dato, singulare nomen *pauperici* datum est.

(n) *Quadrupes*, si curatius rem inspicias, solum *bipedi* opponitur, non *Quadrupes* quod vulgo *LL.* Interpretes tradunt, *bestiae* aut *ferae*. Quamuis *Bipedi* opponitur enim aliquoties ita restrinxerint *LL.* architecti *quadrupedis* vocem, nitur, non se vt solas *pecudes*, quae *gregatim* pascuntur, denotauerit, et dein, *vae bestiae*. omissa illa restrictione, *quadrupedis* vocem simpliciter pro *pecude* fumerint; id tamen nunquam sapientissimis illis *LL.* autoribus in mentem venit, vt generaliter *feras* ex quadrupedum numero eximere voluerint. Vnde vero communes *LL.* Interpretes hanc monstruosam distinctionem veteribus Rom. *ICtus* affinxerunt? Scilicet nituntur fragmento *VLPIANI*, Tit. XIX, de dominiis et acquisitionibus rerum, §. 1. Sed videamus, quae in hoc loco pro ipsorum aut nostra sententia habentur, eu verba! *Omnes res aut mancipi sunt, aut nec mancipi. Mancipi res sunt - item serui et Quadrupes, quae dorso colle ut domantur, velut boues, muli, equi asini: ceterae res nec mancipi sunt. Elephanti et camelis, quamuis collo dorsove domentur, nec mancipi sunt: quoniam bestiarum numero sunt. Ex his igitur verbis concludunt, quod quadrupedes opponantur bestiis. Minime vero id inde sequitur. Recenset nempe *ICtus* res mancipi et nec mancipi, et opponit bestias, tanquam speciem quadrupedum, non quadrupedibus reliquis, sed*

*Mansueta,**quae proprio motu agit.*

datum fuerit; si enim a bipede, actio solum utilis, (o) cuius tamen idem effectus, quam directae; (II) Secundo quadrupes debebat esse MANSVETA: (p) si igitur fera aut ferox quadrupes damnum dederat, laesio illa aedilitio edicto coërebat. (q) (III) Tertio, PROPRIO MOTV id dare debuerat, vel ex pauore, vel petulantia etc. (r) Si igitur instigata, contra instigationis autores agebatur, de quo superiori §. dictum, vel dominus concurrerat, aliis actionibus contra ipsum experiendum, quod infra data opera demonstrabo; quin et si iniquitate loci, aut plus iusto onerata damnum dederat, non hac, (s) sed damni iniuriae actione laesus suum reperebat. Male autem addunt DD, vt (t)

CON-

rebus mancipi, in quibus quidem erant *Quadrupedes, quae dorso colloue domantur*. Neutiquam vero, per *indictas, quae colloue dorso domantur*, describere quadrupes voluit, (alias quadrupes reliquas mansuetas eo ipso quoque ex quadrupedum numero profligasset) sed solum certam Quadrupedum maiorum mansuetarum speciem designare voluit, quae *mancipi essent*, quae designatio nusquam alibi debet applicari. Ita in hac quidem actione requiruntur *Quadrupedes mansuetae* (non vero solum, quae dorso colloue domantur) quaecumque sint *L. 1. §. 2. L. 1. §. 10. Si Quadrup. paup. sec. dic.* Solis bestiis exceptis, propter naturalem feritatem, qua semel elapsae non facile recuperari poterant, l. 10. h. t.

(o) Praetor nempe, qui ex *Veritate Reipublicae* aequitatem merito dimeticbatur, actionem quam XII. Tabb. ad solas quadrupes restrinxerat, ad reliqua animalia extendit, *L. 4. si Quadrup.*

(p) vid. Pr. Inst. Si Quadrup. verbis: *si generaliter feritas, cessat actio*, et *L. 1. §. 10. si Quadrup.*

(q) *L. 40. et seq. de Aedilit. Edict. Conf. CAR. SIGONIVM, de Antiquo iure Populi Rom. T. II. L. 1. c. XVII.*

(r) Pr. I. Si Quadr.

(s) *L. 1. §. 4. Si Quadrup. L. 52. §. 2. ad L. Aquil.*

Quid sit contra naturam generis?

(t) Non noui Ictum, qui non ad *pauperiem* requirat, vt animal contra naturam generis illud damnum dederit. Suffulciunt hanc suam sententiam verbis *VIRIANI, L. 1. §. 7. si Quadrup.* quae demonstrationis causa omnino apponam; *Et generaliter*, inquit, *haec actio locum habet, quotiens CONTRA NATURAM fera mota, pauperiem dedit. Ideoque si equus concitatus calce petierit, cessare istam actionem; sed eum, qui equum percusserit, aut vulnerauerit, in factum magis, quam lege Aquilia tenetur.* Iungam his verba ex Pr. I. h. t.

CONTRA NATVRAM GENERIS damnum hoc dare debuerit. Haec requisita si iam ad communis iustitiae praeccepta expendimus, inueniemus, pleraque summa niti aequitate. Nempe quod FERI ANIMALIS damnum non

E 3

hac

Haec autem actio in iis, quae CONTRA NATVRAM mouentur, locum habet. Haec sunt verba, quibus probationem suae sententiae inesse credunt DD. Id vero innuere videtur eorum sententia, (si genuinas interpretandi regulas adhibeas) dum dicunt: *Quadrupedes contra naturam generis* agere debere, ut cuilibet quadrupedum speciei singularis attribuendus atque proprius damni dandi modus et natura, (e. c. vt boues cornu petant, equi calces remittant, et sues fodiant etc.) contra quam si fecerit, dum demum actioni de pauperie recte locus sit, si v. c. * Bos aliquem calce petat; non vero, si secundum illam naturam propriam, cornu ferisset. Sed alio plane sensu ipsi sententiam suam explicant; Nempe *contra naturam generis* agere, ipsis significat, si equus percussus calcem reiecerit, aut bos instigatus cornu petierit, *secundum autem generis naturam*, agere est, *passi*, et quidem in omni animalium genere. Quo vero id fundamentum asserunt? cum ego non crediderim, *passi* omnium quadrupedum naturae conuenientius esse, quam, equorum naturae, si instigentur recalcitrare, aut, bouum naturae, cornu petere adorientem. Prouocant ad L. 14. §. 3. in qua VIPIANVS ita inquit: *Si glans ex arbore sua in meum fundum cadat, eamque ego immisso pecore depascam, Aristo scribit, non sibi occurrere actionem, qua experiri possim: nam neque ex lege duodecim tabularum, de pastu pecoris, quia non in tuo pascat, NEVE DE PAUPERIE, neque de damni iniuria agi potest: in factum itaque erit agendum.* Ex qua lege, collata cum L. 1. §. 7. Si Quadr. supra allegata, id falsissime exculperunt, ut, cum omnibus in pauperie requiratur, vt *contra naturam* egerint, hic vero ubi *passi* sunt, actio de pauperie locum non habeat, haec ratio necessaria, vi oppositorum, subesse debeat, quia *secundum naturam generis* hic egerunt. Sane si ita ex LL. argumentari velimus, breui plane ridiculam reddemus optime excogitatum Romanae Iurisprudentiae connexionem. Vera enim ratio, cur actio de Pauperie hic locum non habet, est, quia *factum domini* concurrat ad quadrupedum damnum: id enim in hac actione requiri, vt dominus plane non in culpa sit infra demonstraturus sum. Verum, ipsum fundamentum, ex quo hanc distinctionem inter damna animalium *contra naturam generis* et *secundum naturam generis*, DD. hauserunt, plane ipsorum menti non fauet. Quid enim VIPIANVS in L. 1. §. 7. Si Quadrup. per verba CONTRA NATVRAM indigitare voluerit, ex subsequentibus

hac actione, sed ex aedilitio edicto coerceretur, illius iustitia in eo posita, quod ferae maiorem curam domini, adeoque damna earum grauiorem coërcitionem, quae nempe erat ex aedilitio edicto, postulabat. Quod porro PROPRIO MOTV damnum datum requirebant, id quidem ex ea parte iustum est, quod instigantes merito ex facto suo petiti et damna suos secuta fuerint autores. At, sicut distinctionem inter QUADRUPEDES atque BIPEDES merito ad formulariam Romanam iurisprudentiam referimus: ita, genuinam ACTIONIS DE PAUPERIE speciem, qua innocens dominus tandem in subsidium, ex facto animalis, in quo plane non concurrerat, tenebatur, merito iniquitatis cuiusdam inculamus.

§. XXXV.

*Quid veteres
Romani de casu
fortuito
stauerint, et
quod casus
actione de
pauperie eo
spectet.*

Hanc vero speciem, quam leges Romanae actione de pauperie noxali vindicant, pro casu fortuito habendam, adeoque non reparandam esse, priori capite euitum dedi.

Neque

verbis patet, ideo non datur, si quis percussus -- sed tunc contra percutientem actione in factum experientiam. Nempe vi oppositorum, iam verum sensum eum esse deprehendo, vt, contra naturam, fit, proprio motu damnum dare, id enim contra naturam mansuetarum quadrupedum, ad quas haec actio solum respicit, esse creditur. Ictus. Ex quo omnino apparet quam false DD. hic nouum confinxerint requisitum, adiecto ex ingenio verbis VLPIANI generis vocabulo: quod, vel illum gignit sensum ridiculum, quem ego primo recte inde deduxeram, vel fallissimum illum, quem ipsi addunt, dum, passim, secundum quadrupedum naturam solum dici, adeoque actione de pauperie passum non contineri, arbitrantur. Tantum enim abest, vt passum plane huc non spectare crediderint Romani Icti, vt potius PAVLVS L. 1. Receptar. sentent. contrarium testetur: Si quadrupes, inquit, pauperiem fecerit, damnum dederit, quidne DE PAUPERIE sit in dominum actio datur, vt aut damni aestimationem subeat, aut quadrupedem dedat, quod etiam L. Pefulania de Cane cauetur. Ceterum si domini Culpa in passu concurrerit, non nego dominum ex L. Aquilia teneri, l. 14. de praeser. verb. l. 6. C. de L. Aquil. Sed nec hoc casu, si nempe domini culpa ad pauperiem, in specie sic dictam, concurrerat, actio de pauperie locum habebat.

Neque veterum Romanorum sententiae ab hoc abluere videntur. Non enim illud tantum pro casu fortuito habuerunt, quod sine hominis facto accidit, ut terrae motus, sed quodcumque ita accidit, ut auerti non queat; quod et hominis facto fieri posse, exempla docent innumerabilia. Veteres autem philosophi omnem casum a vi aliqua deducebant, quae quidem, secundum ipsos, duplex fuisse videtur, alia (t) *Vis diuina atque maior*, quae a mirabili quadam coeli potentia proficisci credebatur, alia *naturalis*, quae physicis atque vifibilibus causis attribuebatur, quo, incendia, (u) terrae motum etc. referebant. Et ad hanc posteriorem classem, utique etiam damnum a quadrupedibus mansuetis datum referri censemus. Cum enim in ipsas neque culpa, neque dolus cadat, (x) omnino, ut reliquae causae physicae casualiter agere censendae sunt. Accedit, quod hoc animalis factum, neque *praevideri*, neque *aueri* possit, quae duo legum periti, ad casum fortuitum requirebant. Ita Alexander Imperator, (y) *Quae fortuitis, inquit, casibus accidunt, CVM PRAEVIDERI NON POTVERINT*, nullo bonae fidei iudicio praestantur: et VLPPIANVS. (z) *Quia fortuitos casus nullum humanum consilium praevidere potest*. Eleganter quoque hoc exponit CICERO: (aa) *Potestne, ait, earum rerum, quae nihil*

habent

ad §. XXXV. (t) De vi diuina atque maiori, multa extant veterum loca. ut Pauli apud Pariator. LL. *Mosaicar. Tit. X. §. 9.* Eandem egregie, secundum veterum sententiam exponit, PLINIUS, L. XVIII. *Hist. natur. C. XXVIII. Ante omnia duo genera COELESTIS INIURIAE meminisse debemus, vnam, quod tempestates vocamus, in quibus grandines, procellae, ceteraque similia intelliguntur: quae cum acciderint, VIS MAIOR appellatur.*

Quid vis diuina?

(u) Ita SABINVS apud Iavolenum l. 59. locati inquit: *Si vi naturalis, vel ut terrae motus. reliqua.*

(x) SENECA. L. II. de Ira c. 26. *Nulla, inquit, est iniuria nisi a consilio profecta; nocere nobis animalia possunt, ut ferrum ut lapis, iniuriam quidem facere non possunt.*

(y) L. 6. C. de Pignor. action.

(z) L. 1. §. 7. de Administr. Rev. ad Ciuit. persin.

(aa) L. II. de Dimination.

habent rationis, quare futurae sint, ulla esse praesensio? Quid est enim aliud fors, quid fortuna, quid casus, quid euentus, nisi cum sic aliquid cecidit, sic euenit, ut, vel non cadere atque euenire, vel aliter cadere atque euenire potuerit? Quid? quod etiam videamus, facta hominum, quae praecideri aut impediri non poterant, ad casus fortuitos a legum auctoribus passim referri. Sic vis latronum pro casu fortuito habenda ex L. 30. ad L. Falcid. Sic ipsam seruorum fugam, pro tali habere videtur VLPIANVS, (bb) dum inquit: Quaeque sine culpa accidunt, fugae seruorum -- a nullo praestantur: Et Imperator Alexander (cc) casus voluntarios opponit fortuitis. Ex quibus omnibus id tandem concludo, Romanos probe cognouisse casus naturam, eumque dolo atque culpae opposuisse; adeoque damnum etiam secundum Romanorum hypotheses ab animali sine culpa domini datum ad casum pertinere.

§. XXXVI.

*Damnum,
quod casu da-
rum, non re-
sarcietur.*

In eo etiam consentiunt Leges Romanae, quod pluribus iam persequi licebit, damnum casu fortuito datum non resarciri debere, etiam si vel hominis factum interuenerit, sed illum, circa cuius patrimonium fatale se malum exerit, illud, tanquam fortunae calamitatem perferre, atque luere debere. VLPIANVM iam superiori audiuimus §, sed plenius eius verba, ex L. 23. in fin. de Diuers. Reg. Iur. huc apponam, *Animalium quoque casus, mortes quaeque SINE CVLPA accidunt, fugae seruorum, qui custodiri non solent, rapinae, tumultus, incendia, aquarum magnitudines, impetus praedonum, A NVLLO PRAESTANTVR.* Ita porro IULIANVS praeter culpam commodatarium non teneri ait, *Ad eos, qui seruandum aliquid conducunt, aut utendum accipiunt, damnum iniuria ab alio datum non pertinere,*
pro-

ad §. XXXV. (bb) L. 23. inf. de Diuers. Reg. Iur.
(cc) L. 4. C. de Institut. et Substitut.

procul dubio est. QVA enim CVRA aut DILIGENTIA consequi possumus, ne aliquis DAMNUM NOBIS INIVRIA DET? L. 19. Commod. Neque venditor tenetur rem praestare, quae ipsi vi adempta est, licet forte causa sine qua non fuit: de quo ita NERATIUS, L. 31. pr. d. Action. emti et vend. Si ea res, quam ex emto praestare debebam, vi mihi adempta fuerit, quamvis eam custodire debuërim, tamen propius est, ut nihil amplius, quam actiones persequendae eius praestari a me emptori oporteat. Et MAECIANVS, L. 30. ad L. Falcid. pr. magnam Damnorum, quae casu, sine Legatarii culpa, acciderunt enumerationem habet, quae omnia, Heredi perire, dicit. Sic quoque Imp. Iustinianus seruo, cui libertas sub conditione solutionis certae summae, adiudicata, illa vero pecuniae summa apportanti a praedonibus erepta fuit, tamen Libertatem ex eodem fundamento adiudicauit, quia CASV FORTVITO impeditus fuit, utne conditionem adimpleret, L. 7. C. de Condition. insert. Vicinus quoque, si aedes ipsius collapsae mihi damnum dederunt, reparare illud non debuit, utpote casu datum: rudera solum tollere, aut, ut mihi ea appropriem, concedere debebat. Quare etiam cautione de damno dato opus fuit. (dd) Ita quoque, qui bestias in loco habuit vbi vulgo non iter fiebat, non tenebatur, si illae praetereunti damnum dederunt; (ee) nec, qui in eiusmodi locum effuderat, vbi commeari atque consistere homines non solent, actione de effusis atque eiectis conueniri poterat. (ff) Quia in utroque casu nihil contra LL. admissum, adeoque nulla subesse culpa censebatur. Patet igitur ex his omnibus exemplis, et ex multis aliis, quae producere facile esset, non solum damnum,

F
quod

ad §. XXXVI. (dd) L. 7. §. 1. et 2. de Dam. infect.

(ee) arg. L. 42. de Aedilic. Edicto.

(ff) L. 1. §. 2. de his qui effud. l. dei.

quod caueri non potuit, non fuisse praestitum, sed, illud semper DOMINVM sensisse rei, circa quam damnum extitit, et id est, quod dicitur CASVM FERRE. Id posterius clarius adhuc patet ex Emptione atque Venditione, vbi, si Emptio perfecta, Emptor, si nondum perfecta, Venditor Casum ferebat. (gg) Ita etiam rei, quae venditionis causa alicui tradita erat, periculum ad accipientem pertinebat. (hh)

§. XXXVII.

*Romani solum
in noxiis ca-
sus rescarcio-
nem exege-
runt.*

*Male hac par-
te cohaeret
Romana Iu-
risprudentia.*

Factum Quadrupedis, quae inscio et inuito Domino damnum dedit, respectu ad Dominum habito, promero Casu fortuito, (vtpote qui culpa atque dolo opponitur) habendum esse, §. XXXV. probaui. Romanas autem Leges in Casu fortuito nullam rescarcionem damni exegisse, multis exemplis antecedenti §. demonstraui. Inde iam ex Nexu Legum, pronum, quod dicunt alieo, fluere debere videtur, Quadrupedis quoque damnum, hoc casu, non rescarciri a Domino, sed laesum merito damnum luere atque perpeti, debere. At male hic cohaeret Romanae iurisprudentiae structura, dum, hoc quoque casu dominum teneri, diserte leges iusserint. Optime id notauit summus in hac Academia JCTus Ill. GRIBNERVS, (ii) dum ita

ad §. XXXVI. (gg) *L. 3. pr. et L. 10. d. Periculo et Commod. rei venditae.* Et hoc argumentum nuper erudite in hac academia exposuit Cl. DREWERS in dissert. de aequit. LL. Roman. circa periculum rei venditae.

(hh) *L. 10. pr. de Iur. Dotium L. 5. §. 3. Commodat.*

ad §. XXXVII. (ii) In principiis Iurisprud. natural. L. IV, C. IV, §. III. aliter, CHR. THOMASIVS, qui in Diss. de Larua Act. L. Aquil. detract. non solum Saxonum veterum iura approbat, quibus infantes atque furiosos, ob damna teneri, statuerunt, sed inuulissimam hanc Romanam coniuentiam praedicat.

ita inquit, saltem ratio non apparet, cur, quae furiosos et infantes (kk) absolunt. Romanae, leges, adversus animalium, quae noxam dederunt, dominos actionem concedant. Videamus vero, quibusnam potissimum legibus hoc speciale, de quo quaerimus, factum domino tamen imputauerint. Nempe, exhibet ALFENVS, L. 5. §. Quadr. speciem, vbi plane nulla culpa domini intercedit, et tamen dominum obligari dicitur. Verba vero haec sunt; *Agaso, cum in tabernam equum deduceret, mulam equus olfecit, mula calcem reiecit, et crus agasoni fregit.* Consulebatur, posse ne cum domino mulae agi, quod ea pauperiem fecisset? respondi posse. Et L. 1. §. 7. *fin.* LL. exemplis probatur, quod sine ulla culpa dominus ex noxia petitus fuerit. d. 2. VARIANVS, aliam; *At si, cum equum perculisset quis, vel palpatus est, (et) calcem eum percussisset, erit actioni locus.* In qua posteriori, domini multo minus, quam palpatantis culpa intervenisse dici potest, et tamen contra dominum agitur. Ad quarum specierum similitudinem reliquas omnes, ex communi XII. Tabularum dispositione, deduci debere quis non videt? Ceterum; eo etiam casu plane nulla domini culpa fingi potest, si tertius bonae fidei possessor ex facto, quod antea quidem accidit, conveniatur. Datum vero, de quibus esse, contra hunc noxalem actionem ex solatione, quia dominus erat, in aperto est. Ita VLPIANVS L. 1. §. 12. §. Quadr. *Et, cum etiam in quadrupedibus noxa, caput sequitur, adversus dominum haec actio datur, non cuius fuerit quadrupes, cum noceret, sed CIVIS NVNC est.* Diferentis verbis id de seruis dispositum est, (quae omnino etiam ad quadrupedes applicari possunt, cum actio de pauperie sub noxalibus comprehendatur) L. 2. C. de noxal. action. *Si serui vestri, NESCIENTIBVS VOBIS, vel etiam*

F 2 PRO-

(kk) Scilicet infantes atque furiosi absoluntur L. 5. §. 2. ad L. Aquil. et L. 12. ad L. Cornel. de Siciariis, vbi memorabilia verba sunt: *Insans vel furiosus, si hominem occiderint L. Cornelia non tenentur: cum alterum innocentia consilii tuerit, alterum fati infelicitas excusat.*

PROHIBENTIBVS, *furtim arbores caeciderunt* --- frustra veremini, ne ex persona eorum vltra noxae deditioem sitis obstricti: cum ex delictis feruorum DOMINI IGNORANTES vel PROHIBENTES, si noxali actione conueniantur, ita condemnari debeant, vt aut noxae dedere, aut condemnationem sufferre habeant in potestate Sufficiat hifce, demonstrasse, leges Romanas (ll) etiam citra culpam, in animalium quidem damnis, contra dominum concessisse actionem. Nec vterius de acqutate et iustitia huius dispositionis (mm) dicemus, cum ex antecedentibus nostra tibi sententia pateat. Sed id iam suscipere operae volo, vt ostendam, non eo vsque iniquas fuisse leges illas Romanas, vt culpam dominum non magis imputari censuerint, quam factum quodcumque animalis, quod ipsi sine culpa imputabatur.

Differentiam tamen inter culpam atque casum semper obseruarunt.

Quid Romanis culpa in noxiis?

§. XXXVIII.

Expositurus igitur differentiam, quam Romanae lepes inter damna haec ab animalibus, aut seruis data, statuerunt, si illa, CASV FORTVITO, et, si CVLPA DOMINI, data erant; non melius id perficere puto, quam si prius CVLPAE naturam, secundum earundem legum sententiam, explicauero. CVLPA, quae in damnis quadrupedum concurrere potest, ea vel committendo se exerit vel committendo, vid. supra §. VIII. *Committendo*, et laesi et tertij quoque culpa accedere potest, ex qua omnino costeneri, supra dictum

ad §. XXXVII. (ll) Citra propositum quoque meum me acturum mihi quidem videor, si in *Mosaicarum, veterumque Saxonum Burgundionumque Legum*, de noxia, dispositiones iam inquirere, earumque Iustitiam vel iniustitiam demonstrare vellem.

(mm) Prorsus iniquam atque naturalibus principijs contrariam pronuntiauit actionem de pauperie IO. THOMAE, in Tr. de Noxia animalium c. 1. §. 20.

Etum. Quae autem *omittendo* committitur culpa, ea plerumque a domino proficiscitur, nam is solus ad custodiendas quadrupedes et seruos obligatus est, et solus fere etiam, ex dominica potestate coërcere vtrumque potest. Potest autem haec culpa, quae omittendo fit etiam in alium cadere, si nempe quis sciuit, damnum aliquod esse euenturum, et impedire potuit, nec tamen impediuit. Ita, SENECA, in Troade, *Qui non vult, inquit, peccare, cum possit, iuber.* Et hanc culpae speciem Scientia atque PAVLVS scientiam vocat, L. 4. pr. de noxal. action. In culpa synonima. delictis, inquit, seruorum SCIENTIA DOMINI quemadmodum accipienda est? vtrum cum consilio, an et si viderit iustum, quamuis prohibere non potuerit? - - - Rectius itaque dicitur, SCIENTIAM eius accipiendam; QVI PROHIBERE POTEST: et hoc in toto edicto intelligendum est circa SCIENTIAE verbum. Ex quo etiam ipsius PAVLI sequentia verba explicari (nn) possunt, §. I. hi l. Si extraneus seruus SCIENTE ME fecerit, eumque redemero, noxalis actio in me dabitur: quia non videtur domino sciente fecisse, cum eo tempore dominus non fuerim. Scientia igitur atque culpa domini vnum idemque est, idque nos quoque, ad Pauli monitum, per totam tractationem obseruabimus.

§. XXXIX.

Videamus igitur, quales Romani in Noxalibus actionibus differentias statuerint, si SCIENTIA i.e. CIVIL- Prima differentia inter culpam atque casum noxiarum, ratione actionum. PA domini accesserat, et si non accesserat, adeoque merus casus foruitus fuerat. Et prima quidem differentia est, quod, DIVERSA ACTIONE, vtramque speciem di-
F 3 stinxerunt.

ad §. XXXVIII. (nn) Nempe apparens illa legis Contradictio, qua idem semel sciuisse semel nesciuisse dicitur, ita soluenda, vt, primo pro simplici scientia, qua Dominus nondum fuit, adeoque impedire non potuit, dein pro culpa accipiatur.

finxerunt. Interdum quidem ita generaliter noxalis actionis nomen sumitur, vt omnibus reliquis adiecticiae qualitatis, (quae ex contractu seruorum filiorumque oriuntur) actionibus opponatur, (oo) et tum quidem vtramque damni speciem comprehendit. Sed haec abusiua est eius significatio: propria autem est, si actioni in factum siue (pp) in solidum opponatur, ita vt actio noxalis solum damna, sine scientia Domini commissa, coërceat, in solidum vero, actio ea, quae cum culpa data sunt, resarciri petat. Hanc vero meam assertionem ex Legum argumentis iam ita probabo. Nempe non solum PAVLVS, cuius verba superiori §. exhibui, ideo contra nouum serui dominum dari actionem noxalem dicit, QVIA NON VIDETVR DOMINO SCIENTE FECISSE. Ex quo omnino concludo, requisitum actionis noxalis fuisse, (qq) VT DOMINVS NON SCIVERIT, h. e. NON IN CVLPA FVERIT. Clarus hanc distinctionem monstrat VLPIANVS, (rr) Si seruus, inquit, SCIENTE DOMINO occidit, IN SOLIDVM Dominum obligat, ipse enim videtur Dominus occidisse, si autem INSCIENTE, NOXALIS est. Quibus verbis discrete noxalem actionem de ea noxae specie praedicat, quae sine Culpa Domini data est: alteram vero, vbi Culpa concurrat Actione IN SOLIDVM coërceci asserit. Quae vero est

ad §. XXXIX. (oo) et ita in L. i. de noxal. action. et quibusdam forte aliis Legibus inuenitur.

(pp) Haec Actio in solidum diuersa omnino esse poterat, pro diuersa maleficii specie; ita non solum actio de furto, sed actio L. Aquiliae, ex aedilitio Edicto etc. huc pertinebant, quae omnes vel in eo grauiores erant noxali, quia vbi Domino electio non relicta erat.

(qq) Ita vero praetor edicit L. §. 6. f. d. his qui effud. vel deiecerim. Si seruus insciente Domino fecisse dicitur, (aut aestimationem dari) aut noxae dedi inbebo. Quibus certe verbis noxalis actionis natura accurate exposita est, cuius species est actio de pauperie.

(rr) L. 2. pr. de noxal. action.

est illa ACTIO IN SOLIDVM? nulla sane alia, hoc loco, quam ACTIO L. Aquiliae. Duplici id iterum testimonio ipsius VLPANI, confirmare possum. Alterum quidem est clarissimum *Legis 44. §. 1. ad L. Aquil. Quoricens SCIENTE DOMINO seruus vulnerat, vel occidit, AQUILIA Dominum teneri dubium non est.* Alterum vero est illatium *ex L. 5. §. 2. (ss) d. r.* Nam cum in hac Legge negetur, Actionem L. Aquiliae dari contra furiosum, ob eam causam, quia CVLPAM admittere non possit, statim explicationis causa adiicitur, quod *ob eandem causam, SI QVADRVPE DAMNVN dederit, Legis Aquiliae actio cesset.* Adeoque vera ratio, quae Actionem L. Aquiliae (certe quoad noxias i. e. damna a seruis et quadrupedibus data) a noxali in specie et actione de pauperie distinguit, est CVLPA, quae in illa adest, in his non. Adeoque satis quidem demonstrauius, *primam Differentiam*, quam Romani inter CVLPAM atque CASVM, ratione noxiarum posuerunt, nempe vere (tt) diuersam Actionem. Iam ad reliquas differentias accedam.

§. XL.

Altera differentia, quam LL. inter CVLPAM atque CASVM, circa noxias ponunt, est FVNDAMENTVM ipsum, quod diuersis noxalibus actionibus ipsae sub-^{Secunda differ-}sternunt. Admodum vacillant communium DD. sententia inter ^{culpam et casum noxia-}sternunt. Admodum vacillant communium DD. sententiae, si ex ipsis fundamentum vel actionum noxalium in genere, vel, de pauperie actionis, in specie quaeras. alii ex quasi ^{Fundamenti.}male-

(ss) Verba legis haec sunt: *Et ideo quaerimus, si furiosus damnum dederit, an l. Aquiliae actio sit? et Pegasus negauit: QVAE ENIM IN EO CVLPA SIT, cum suae mentis non sit? et hoc est verissimum. CESSABIT IGITVR AQUILIAE ACTIO: QVEM ADMODVM SI QVADRVPE DAMNVN DEDERIT (Aquila cessat) (aut) si tegula ceciderit.*

(tt) Vere sane diuersa est vtraque actio, non ita formulariter, vti quidem actio de passu a pauperie diuersa esse dicitur.

maleficio domini, (uu) alii ex quadrupedis quasi delicto, (xx) eas oriri contendunt, et nullus sibi certo constat. Verum, si hanc distinctionem inter CVLPAM atque CASVM, a Romanis legibus si nusquam alibi certe in hoc argumento diligentissime obseruatam, obserues; iam certe atque indubitate tibi de dubio alias fundamento constabit. Nempe, si damnum animalis mere CASVALE sit, actio IMMEDIATE EX LEGE DESCENDIT, si vero CVLPA siue SCIENTIA DOMINI CONCVRERIT fundamentum ACTIONIS erit MALEFICIUM. Ut ab vltimo incipiam, si dominus CVLPAM admittit, cum ex maleficio teneri, notissimi iuris est. Si vero ex CVLPA dominus tenetur, suo nomine proprio teneri eum dicitur, L. 9. de noxal. action. vbi de vno dominorum qui seuerat communis serui furtum lex ait, Nec a socio quicquam debet consequi SVI enim FACTI NOMINE potnam meruit. Vario autem modo dominus ex maleficio potest obligari. Huc referendum quoque, si dolo fecit quo minus habeat, L. 21. §. 2. et L. 24. de noxal. action. Si negavit se habere in potestate, L. 22. §. 4. d. noxal. action. et L. 2. si ex nox. caus. agat. Si se dominum in iure dixerit, L. 7. d. Inter. in iur. faciend. et L. 39. §. 1. d. noxal. action. Caue autem, confundas, quod ego dixi actionem ex maleficio oriri, cum ipso maleficio seruorum. Aliud enim est, fundamentum ex quo actio descendit, aliud ipsum delictum, siue noxia, ad quod hic plane non respicitur, si domini culpa concurrerit. Quod, si NULLA domini CVLPA siue SCIENTIA intercesserat, actio solum ex LEGE descenderit sub initio quidem §. dictum est. Quali autem fundamento nitebatur lex illa? Non quasi delicto, alias non contra tertium possessorem, sed contra solum domini

ad §. XL. (uu) vt OLDENDORPIVS. (xx) vt HARPRECHTVS ad Inst. pr. b. t. GLOSSA ad l. i. pr. verb. offerri D. Si Quadr. vt hoc se laboret liberet, ait, hanc actionem nec ex delicto esse nec ex quasi delicto, nec ex contractu, nec ex quasi contractu.

minum data fuisset. Videtur igitur lex alio, et quidem eodem niti fundamento, quo PUFFENDORFIVS eius aequitatem defendere voluit; nempe, *laeso per noxiam acquiri ius in indiuiduum illud animal, quod per nullam Possessionem interuerti possit.* Probari hanc sententiam a me facile posse, existimo. Scilicet, si aliquis noxiam Domino infcio perpeffus erat, non solidum simpliciter petere poterat, sed, vel aestimium vel noxam i. e. quadrupedem aut seruum laedentem, quam si dominus seruare malebat, poterat omnino noxae aestimium dare, quo omnino, certis casibus L.L. admodum fauebant domino infcio, de quo §. XLII Porro, si animal ante litis contestationem moriebatur, extincta erat actio. (yy) Vel si seruus postquam damnum dederat, manumissus fuit, contra dominum amplius non agebatur, sed contra seruum ipsum. (zz) Maxime vero id patet ex eo, quod contra quemcunque (a) nouum noxae dominum, *ex possessione*, data actio noxalis fuit, si nempe primus dominus non fuit in culpa. Et sic optime cohaerent (b) LL. Romanae cum fundamento illo quo credebant, laesum, per noxiam perpeffam, acquisiuisse *ius*

Fundamentum legis.
liberum
autem se

ad §. XL. (yy) *L. i. §. ii. Si Quadr. et L. 39. §. 4. de noxal. action.* quod etiam VIPIANVS *L. i. §. 13. Si Quadr.* ita dicitur asserit: *Plane, inquit, si ante litem contestatam decesserit animal, extincta erit actio.* Cur autem si post litis contestationem noxa mortua, actio non extinguebatur? Nempe Romani inter actorem atque reum per litis contestationem *Quasi contractum* contrahi credebant, *L. 3. §. ii. d. peculio.* conf. *Carol. Sigon. Litis contestatio antiquo iur. pop. Rom. T. II, L. I. c. XXII.* Adeoque, hoc casu eto quasi conprobabilitate conici potest.

(zz) *L. 6. de noxal. action.*

(a) Siue ille possessor sit *uniuersalis*, vt heres, siue *particularis*, vt emtor, siue *bonae fidei*, siue *mae fidei* *L. i. §. 12. et §. 17. f. Si Quadrup. L. ii. de noxal. action.*

(b) Frustra igitur MENCCKENIVS in *Disp. de aequitate LL. Roman. circa noxae deditioem, §. XV.* hac ex parte Iniquitatis alicuius inculpat LL. quod contra tertium possessorem dederint actionem Nam id optime ex ipsorum principiis fluit, cum non ex culpa domini dederint hanc actionem, sed ex facto libero animalis, ad quod dominus non magis concurrat, quam quilibet alius successor possessionis.

Mencckenius notatur.

ius in indiuiduam illam noxam. Et ex illo principio, dede-
runt in non culpofa noxia, EX LEGE (C) immediate actio-
nem: Sicut, pari modo, alias EX LEGE actionem, maiori
cum aequitate, largiuntur, e. c. actionem ad exhibendum,
et conditionem ex lege, in pacto donationis.

§. XLII

*Tertia diffi-
rentia ratio-
ne effectus.*

Hactenus quidem differentias mere theoreticas, inter
duplicem noxiae speciem, quae CVLPA; et quae INSCIENTE
DOMINO data erat, tradidimus: iam vero etiam, videamus,
quomodo diuersae hae actiones, quibus, distinctas noxias
fuisse, demonstrauimus, DIRECTE videntur diuersae. Diver-
sitas vero eo redit, vt, si CVLPA domini concurrerat, SIM-
PLICITER teneatur ad aestimationem damni restituendam,
si vero non accesserat, vt, si CVLPA ipsi liberare relinqueretur, vel
leue animal noxae dare, aut aestimationem eius soluere. In
quo sane multum interesse, quis non videt? Ita, si damnum
multo maius erat, quam noxae pretium; deditioe noxiae
se ab omni vltiori obligatione liberare poterat. Quod
illi non licebat, qui CVLPA sua fecerat, vt noxia data sit, sed
is simpliciter tenebatur ad aestimationem dandam: si vel illa,
plus altero tanto, pretium quadrupedis excederet. Sed ne
temere hanc a me diuersitatem afferi putes, eam quoque,
quod adhuc feci, legum argumentis corroboraabo. Clare
eam, exponit Imperator ratione prioris speciei, si SINE
CVLPA damnum datum erat, L. 2. C. de noxal. Action. Si
serui vestri, NESCIENTIBVS VOBIS, vel etiam PRO-
HIBENTIBVS furtim arbores caeciderunt, - infrastra ve-
l in quibusdam locis, - NOXAE deditioem
suis obstricti: cum ex delictis seruorum DOMINI IGNO-
RAN-

*Noxia simplex,
electionem re-
minuit ne ex
persona eorum
singulis de-
bitis obstricti.*

ad §. XL (c) hinc THEOPHILUS in L. de noxia animal. c. 7. §. 10. hanc actio-
nem dicitur datiuam eamque naturae, quae ex aequitate simul cum
LL. descendit.

QUOD EST IURIS CIVILIS.

51

RANTES vel PROHIBENTES, si noxali actione con-
 veniantur, ira condemnari debeant, ut AVT NOXAE DE-
 DERE, AUT CONDEMNATIONEM SUFFER-
 RE, HABEANT IN SVBIA PODESTATATE. Ne ve-
 ro vltum debium superfit, vltima nox de altera specie, ubi
 scientia, hoc est, culpa accesserat, ita pronunciat, *L. 1. de noxal. action.* Si plerumq. seruus deliquit, OMNIBVS
 IGNORANTIBVS NOXALE IUDICIUM INEQUUM dabitur.
 Sed si OMNIBVS SCIENTIBVS, si quis, error tenet
 binus, DE PRACITA NOXAE DEDITIONE. Quom-
 admodum si plures deliquissent, nec altera comento, alter sibi
 rabinur. Sed si alter scit, alter ignorauit, QUI SCIT DE
 PRACITO NOXAE DEDITIONE, contentio. VNI
 NESCIT, COMBINOXAE DEDITIONE. Diffi-
 rentia autem hanc in actionem non solum illa est, quod si
 SCIT, INSOLIDVM tenetur, verum illi, quos sua
 alienauerit seruus, qui scit, sua manumiserit, pro-
 feruus, dominus tenetur. Quibus verbis, nihil esse potest, cla-
 rius aequae distinctius dictum, ad confirmandam eam, quam
 nos posuimus differentiam. Ceterum, ad illos, qui
 CVLPA noxiam dederant, adeoque INSOLIDVM tene-
 bantur, referebantur etiam illi, qui IURGauerant noxam in
 potestate sua esse, aut suam esse, (d) et 2) qui neque noxae dedere,
 neque aestimationem ferre volebant. (e) et hi simpliciter ad
 noxam tenebantur. (f) Vtrique enim, quamuis ex ipsa noxia,
 quae inscientibus ipsis acciderat, non in solidum posset con-
 ueniri, tamen dum legis dispositioni contrauenire volebant,
 recte tenebantur in solidum aequae ac illi, qui in noxia ipsa
 culpam admisserunt.

ad §. XLI. (d) L. 2. §. 1. Si ex noxal. caus. agat. L. 1. §. 1. Si Quadr. L. 1. §. 2. de noxal. action. (e) L. 3. de noxal. action. (f) Adeoque cum secundum imperatorem, §. 2. I. de noxal. action. an-
 tea iniquum erat nequitiam eorum (i. e. animalium et seruorum) et-
 tra corpora ipsorum dominis damnosam esse; iam merito ex renitenda
 dominus iste vitierius obligabatur.

*Quarta differ-
rentia, ratio-
ne intentionis.*

Noua differentia, ratione INTENTIONIS actionis, inter duas noxiarum species intercedit. Ita, si noxia sit non culpofa, contra quemlibet nouum possessorem noxae, Actio noxalis, dirigi potest, si vero noxia culpofa sit, solus dominus, cuius culpa data noxia, tenetur, licet ad alium, animal aut seruus nocens, peruenit: siue, vt legum vocibus vtar, si sine SCIENTIA noxia acciderat, noxa CAPVT SEQVEBATVR, si vero SCIENTE aut IVBENTE DOMINO data erat, NOXA CAPVT NON SEQVEBATVR. Et hanc quidem differentiam obseruatam esse, centum leges loquuntur. Non solum enim huc applicari potest communis LL. Regula, *maleficia tenent autores suos*: sed quamplurimis clarissimis textibus id probari potest, quorum vnus alterue sufficiet. Scilicet, NOXAM CAPVT NON SEQVI, si domini SCIENTIA accesserat, testatur VLPIANVS, L. 2. §. 1. de noxal. act. *Is, qui non prohibuit, siue dominus manet, siue desit esse dominus, hac actione tenetur: sufficit enim, si eo tempore dominus, quo non prohibeat, fuit. in tantum, vt Celsus putet, si fuerit alienatus seruus, in totum, vel in partem, vel manumissus, NOXAM CAPVT NON SEQVI.* Et L. 5. §. 1. h. t. Differentia autem harum actionum (h. e. culpofarum et non culpofarum) non solum illa est, quod qui scit, in solidum tenetur, verum illa quoque, *QVOD SIVE ALIENAUERIT, QVI SCIT, SIVE MANVMISERIT, SIVE DECESSERIT SERVVS, DOMINVS TENETVR; SED, SI IPSE DOMINVS DECESSERIT, HERES EIVS NON TENETVR.* Sed quid pluribus opus est LL. exemplis? Cum generalis ea fuit noxalium actionum regula, *Quod omnes caput sequantur*, §. 1. d. nox. act. exceptiones hae factis probant, id de illis solum intelligendum esse speciebus, *ubi nulla domini CVLPA concurrerat.* conf. L. 1. §. 12. *Si Quadr.* Exemplum quod forte in contrarium ex L. 7.

*Noxa caput
non sequitur
in culpofa no-
xia.*

*Noxa caput
sequitur in
simplici noxia*

ex L. 7. §. 1. d. noxal. action. adduci possit, vbi nouus dominus tamen conuenitur, licet alter sciuerit, praesupponit Quasi contractum, qui per liti. contestationem cum nouo domino contractus videbatur. vid. not. (yy) ad §. XL. Si vero aliae contradicere videantur Leges, eae ex communibus principiis erunt explicandae.

§. XLIII.

Satisigitur probatum dedimus, Romanos, in noxae (g) *Confirmatio.* reparatione, multas statuisse insignes differentias, si nempe illa, CVLPA, et, si, SINE CVLPA domini acciderit. Quas, claritatis atque distinctionis gratia, breuiter hic reperam. Si DOMINI CVLPA accesserat noxae, ex maleficio agitur, ad aestimationem damni exacte restituendam i. e. in solidum, contra dominum solum, qui SCIENTIA sua in noxa concurrat: Si vero NVLLA CVLPA DOMINI aderat, actio immediate ex lege descendit, datur contra eum qui non deliquit, sed qui possidet noxam, ad id vt dominus, vel possessor, pro lubitu aestimationem aut noxam praestet.

G 3 §. XLIV.

ad §. XLIII. (g) Si iam ex nobis quaeras, quam Romani inter seruum atque animal constituerint, ratione reparationis damni, differentiam? generaliter nullam posuerunt dicam, et generales dispositiones ad animal et seruum aequaliter applicari debent. Nempe si seruus noxiam fecerat, distinxerunt pariter, ac si quadrupes pauperiem fecerat, an *sciēte* domino, an verò *insciēte*: Si *insciēte* peccauerat, *noxalis* in specie solum locum habebat, qua non *ultra* noxae dedicationem tenebatur, §. 2. I. d. noxal. action. et quae ad vnumquemque possessorem tranſibat. Si vero *sciēte* i. e. *culposo domino*, deliquerat, pro diuersis generibus delictorum (quae serui committere, animalia non poterant) *diuersae actiones noxales in solidum adiectivae qualitatis*, dabantur, e. c. Actio noxalis L. Aquiliae, si aliquem occiderat aut laeserat, noxalis arborum furtim caesarum, noxalis furti etc. Criminis tamen publici ob serui delictum dominus accusari non poterat L. 4. C. f. d. noxal. action.

Differentia inter serui et quadrupedis noxias.

Peperatio.

Primum igitur iam satis Romanarum legum circa noxiae restitutionem functiones. Et, quanquam eas, multis ex partibus, INSCIENTIS ET INNOCENTIS DOMINI favorabilem velle conditionem, demonstravimus; ipse tamen legis, quae DOMINVM SINE CVIPA EX ANIMALIS FACTO obligari voluit, rationem nullam esse contendimus. Abrepti sane, *in re*, sunt sapientissimarum illarum LL. architecti inani persuasione, qua nullius non damni reparationem circa animalium facta iusto exiri posse crediderunt. Quo, non solum reliquis, circa casum (h) dispositionibus suis contraxerunt; sed etiam, quam voluerunt, damni reparationem, tamen non omnino obtinuerunt; cum, neque quadrupedis post noxam mortuae (i) damnum, neque feræ quae attingerat (k) noxia, ab vilo reparabatur. Perstat igitur *Magni Grotii*, quam nos, capite priori dissertationis, defendendam, hoc vero posteriori capite, illustrandam ex Romanis LL. suscepimus, ac quissima sententia. Cui, quod a nobis quiam sarcinis colligendis nos applicamus, in tanta terminat angustia afferri, et roboris, et lucis, potuit, TV, benevole Lector, aequo nobiscum animo fruire.

ad §. XLIV. (h) vid. §. XXXVI.

(i) *L. i. §. ii. Si Quadrup. L. §. §. de noxal. action.*(k) *L. ii. §. io. Si Quadrup.*

FINIS CAPITIS SECUNDI,

QVOD EST

IVRIS CIVILIS.

LITTERIS TITIANIS.

CORRIGENDA.

- pag. 6. lin. pen. pro *quos*, lege quod.
pag. 8. lin. ii. pro *contractantis*, lege *contractantis*.
pag. 14. lin. 3. pro *quominus obligatus non sit*, lege *obligatus sit*.
pag. 16. lin. 6. pro *plane*, lege *paene*.
pag. 19. not. (gg) lin. vit. pro *debeo*: *ergo illud*, lege *debeo illud*.
pag. 12. not. (ll) lin. 3. pro *solliciti*, lege *sollicitus*.
pag. 29. lin. 7. lege *farrago*.

CORRIGENDA

pag. 10. in fine. pro quibusdam
 pag. 11. in fine. pro quibusdam
 pag. 12. in fine. pro quibusdam
 pag. 13. in fine. pro quibusdam
 pag. 14. in fine. pro quibusdam
 pag. 15. in fine. pro quibusdam
 pag. 16. in fine. pro quibusdam
 pag. 17. in fine. pro quibusdam
 pag. 18. in fine. pro quibusdam
 pag. 19. in fine. pro quibusdam
 pag. 20. in fine. pro quibusdam
 pag. 21. in fine. pro quibusdam
 pag. 22. in fine. pro quibusdam
 pag. 23. in fine. pro quibusdam
 pag. 24. in fine. pro quibusdam
 pag. 25. in fine. pro quibusdam
 pag. 26. in fine. pro quibusdam
 pag. 27. in fine. pro quibusdam
 pag. 28. in fine. pro quibusdam
 pag. 29. in fine. pro quibusdam
 pag. 30. in fine. pro quibusdam
 pag. 31. in fine. pro quibusdam
 pag. 32. in fine. pro quibusdam
 pag. 33. in fine. pro quibusdam
 pag. 34. in fine. pro quibusdam
 pag. 35. in fine. pro quibusdam
 pag. 36. in fine. pro quibusdam
 pag. 37. in fine. pro quibusdam
 pag. 38. in fine. pro quibusdam
 pag. 39. in fine. pro quibusdam
 pag. 40. in fine. pro quibusdam
 pag. 41. in fine. pro quibusdam
 pag. 42. in fine. pro quibusdam
 pag. 43. in fine. pro quibusdam
 pag. 44. in fine. pro quibusdam
 pag. 45. in fine. pro quibusdam
 pag. 46. in fine. pro quibusdam
 pag. 47. in fine. pro quibusdam
 pag. 48. in fine. pro quibusdam
 pag. 49. in fine. pro quibusdam
 pag. 50. in fine. pro quibusdam
 pag. 51. in fine. pro quibusdam
 pag. 52. in fine. pro quibusdam
 pag. 53. in fine. pro quibusdam
 pag. 54. in fine. pro quibusdam
 pag. 55. in fine. pro quibusdam
 pag. 56. in fine. pro quibusdam
 pag. 57. in fine. pro quibusdam
 pag. 58. in fine. pro quibusdam
 pag. 59. in fine. pro quibusdam
 pag. 60. in fine. pro quibusdam
 pag. 61. in fine. pro quibusdam
 pag. 62. in fine. pro quibusdam
 pag. 63. in fine. pro quibusdam
 pag. 64. in fine. pro quibusdam
 pag. 65. in fine. pro quibusdam
 pag. 66. in fine. pro quibusdam
 pag. 67. in fine. pro quibusdam
 pag. 68. in fine. pro quibusdam
 pag. 69. in fine. pro quibusdam
 pag. 70. in fine. pro quibusdam
 pag. 71. in fine. pro quibusdam
 pag. 72. in fine. pro quibusdam
 pag. 73. in fine. pro quibusdam
 pag. 74. in fine. pro quibusdam
 pag. 75. in fine. pro quibusdam
 pag. 76. in fine. pro quibusdam
 pag. 77. in fine. pro quibusdam
 pag. 78. in fine. pro quibusdam
 pag. 79. in fine. pro quibusdam
 pag. 80. in fine. pro quibusdam
 pag. 81. in fine. pro quibusdam
 pag. 82. in fine. pro quibusdam
 pag. 83. in fine. pro quibusdam
 pag. 84. in fine. pro quibusdam
 pag. 85. in fine. pro quibusdam
 pag. 86. in fine. pro quibusdam
 pag. 87. in fine. pro quibusdam
 pag. 88. in fine. pro quibusdam
 pag. 89. in fine. pro quibusdam
 pag. 90. in fine. pro quibusdam
 pag. 91. in fine. pro quibusdam
 pag. 92. in fine. pro quibusdam
 pag. 93. in fine. pro quibusdam
 pag. 94. in fine. pro quibusdam
 pag. 95. in fine. pro quibusdam
 pag. 96. in fine. pro quibusdam
 pag. 97. in fine. pro quibusdam
 pag. 98. in fine. pro quibusdam
 pag. 99. in fine. pro quibusdam
 pag. 100. in fine. pro quibusdam

Lectiones V. de...
 de...

CIVILIS

Leipzig, Diss., 1723 A-C

ULB Halle

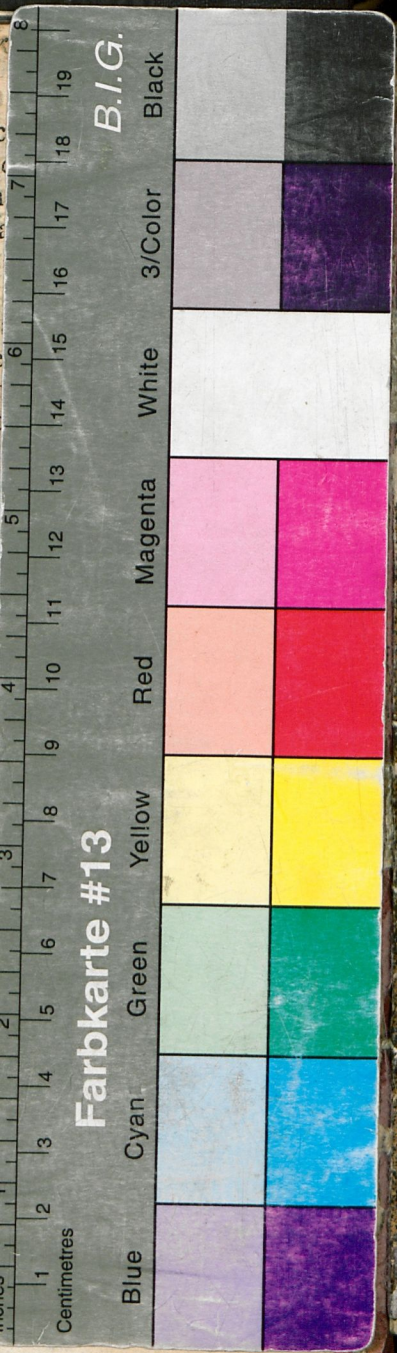
3

005 359 244

v318

1501.

1729 3
11

DOMINVM
EX
FACTO ANIMALIS
PRAETER CVLPAM
NON OBLIGARI

[AD GROT. DE I.B. AC P. L. II. C. XVII. §. XXI.]

DEFENDENT

PRAESES

IO. CLAMER AVGVSTVS

von dem Busche

8/

EQVES WESTF.

RESPONDENS

CHRISTOPHORVS LVDOVICVS

A Seckendorff

S.R. LLIB. BARO ET IMMED. NOBILITAT.
FRANC. EQVES.

LIPSAE PRID. CALEND. OCTOBR. ANNO MDCCLXXXIX.

EX OFFICINA TITIANA.

